

Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης

Ειδικό τεύχος – Αφιέρωμα

για τα 30 χρόνια του
Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
& Περιφερειακής Ανάπτυξης

2020

31

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Ειδικό τεύχος – Αφιέρωμα

για τα 30 χρόνια του
Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
& Περιφερειακής Ανάπτυξης

Επιμέλεια

Παντολέων Σκάγιαννης

Επιστημονικό Περιοδικό

αιχώρος

Διεύθυνση:
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ
Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ
<http://www.aeihoros.gr>, e-mail: aeihoros@prd.uth.gr
τηλ.: 24210 – 74486

Επιμέλεια έκδοσης: Εύη Κολοβού
Layout: Παναγιώτης Μανέτος
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς-Παναγιώτης Μανέτος

αιχώρος, 31

Περιεχόμενα

Π. Σκάγιαννης	4
Εισαγωγή	
G. Petrakos	10
Geographies of Growth and Integration in Europe: old and new challenges for regional policy	
Σ. Πολύζος	23
Διερεύνηση των Διαθρωπικών Μεταβολών της Ελληνικής Οικονομίας την Περίοδο της Οικονομικής Κρίσης με Χρήση της Ανάλυσης Εισροών - Εκροών	
Ε. Ασπρογέρακας, Δ. Καλλιώρας	62
Χωρικός και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός στην Ελλάδα: ζητήματα σύμπτωσης	
Κ. Λαλένης, Σ. Βεζυριαννίδου	94
Ο Χωρικός Σχεδιασμός και οι Συναφείς Απόπειρες Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, την Εποχή της Οικονομικής Κρίσης: αξιολόγηση αναγκαιότητας και αποτελεσμάτων	
Α. Δέφνερ, Ν. Μαντάς, Ε. Ψαθά, Ν. Βογιαζίδης	119
Προσβασιμότητα στον Πολιτισμό και την Κληρονομιά: ο σχεδιασμός για όλους	
Α. Τράμπα	145
Τα Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ) και η Συσχέτιση με το Θεσμικό Πλαίσιο Χωρικού Σχεδιασμού: ευρωπαϊκή και ελληνική πραγματικότητα	
Ε. Ασπρογέρακας	171
Πολιτική Στρατηγικών Παρεμβάσεων και Χωρική Διακυβέρνηση: η περίπτωση του «Ελληνικού»	
Π. Σκάγιαννης, Θ. Καναρέλης	206
Οι Πλατείες της Αθήνας: μια διαδρομή προκλήσεων και ανατροπών	
ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	
Π. Σκάγιαννης	236
Παύλος Λουκάκης (2017) Πολεοδομικές & Χωροταξικές Εξελίξεις. Ελλάδα 1952-2012: εμπειρίες δράσης. Επιμέλεια τόμου Ι. Μωραΐτου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας	

Χωρικός και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός στην Ελλάδα: ζητήματα σύμπλεξης

Ευάγγελος Ασπρογέρακας

Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Δημήτρης Καλλιώρας

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Κοινή διαπίστωση αποτελεί η, διαχρονικά, μη επαρκής σύμπλεξη η οποία διέπει το ρόλο και τη σχέση των πολιτικών του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα. Τούτο διότι τα συστήματα του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού, τα οποία στο εσωτερικό τους καθορίζονται από κατακόρυφα ιεραρχικές, δεσμευτικές, σχέσεις, δεν παρουσιάζουν τις απαραίτητες συνέργειες και συνδέσεις. Η απουσία επαρκούς σύμπλεξης είναι αυτή η οποία, εν τέλει, επιφέρει επιπτώσεις στη χωρική ανάπτυξη και στο περιβάλλον. Ο διττός στόχος του άρθρου είναι αφενός η ανάδειξη της αναγκαιότητας διαμόρφωσης συνεργειών μεταξύ του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα και αφετέρου η αναζήτηση κατάλληλων εργαλείων και δράσεων προς αυτή την κατεύθυνση.

Λέξεις κλειδιά

Χωρικός Σχεδιασμός, Αναπτυξιακός Σχεδιασμός, σύμπλεξη, Ελλάδα, χωρική ανάπτυξη, περιβάλλον

αιχώρος, **31**: 62-93

Spatial and Developmental Planning in Greece: interplay issues

Abstract

The insufficient interplay that governs, over time, the role and the relationship among Spatial and Developmental Planning policies in Greece is a common finding. This is because Spatial and Developmental planning systems, which are internally defined by vertically hierarchical, binding, relationships, lack the necessary synergies and connections. It is the lack of sufficient interplay that, ultimately, has an impact on spatial development and the environment. The twofold aim of the paper is to highlight the need for synergies between Spatial and Developmental Planning in Greece and to seek appropriate tools and actions in this regard.

Keywords

Spatial Planning, Developmental Planning, interplay, Greece, spatial development, environment

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ως σχεδιασμός του χώρου – και όχι στον χώρο - νοείται η διαδικασία παρέμβασης η οποία αποβλέπει στον εντοπισμό και στη διευθέτηση ζητημάτων τα οποία θεωρούνται κρίσιμα για την αποτελεσματική λειτουργία ενός χωρικού συστήματος. Η διαδικασία σχεδιασμού περιλαμβάνει μια σειρά από ενέργειες οι οποίες αποσκοπούν στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, οι οποίοι διατυπώνονται από τα κέντρα λήψης αποφάσεων στα επιμέρους στάδια της εκάστοτε διαδικασίας παρέμβασης. Η εν λόγω προσέγγιση της διαδικασίας του σχεδιασμού προσανατολίζει το περιεχόμενό του στο θεσμικό διαδικαστικό πλαίσιο εντός του οποίου ασκείται, τον ανάγει δε στο επίπεδο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων (Βασενχόβεν, 2002· Μεταξάς και Λαλένης, 2006· Αραβαντινός, 2007).

Ο σχεδιασμός του χώρου εκφράζεται, διαχρονικά, στη βάση της διάδρασης των συστημάτων του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού (Boudeville, 1972). Το σύστημα του Χωρικού Σχεδιασμού εστιάζει στη φυσική διάσταση του σχεδιασμού, ήτοι στη διευθέτηση και στην οργάνωση του χώρου, κυρίως μέσω του ελέγχου και της ρύθμισης των χρήσεων γης, και της διαμόρφωσης υποδομών στις διάφορες κλίμακες. Το σύστημα του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού εστιάζει στην οικονομική διάσταση του σχεδιασμού, ήτοι στη διευθέτηση και στην οργάνωση του χώρου, κυρίως μέσω της ενίσχυσης της ποιότητας και της επάρκειας των παραγωγικών συστημάτων, στις διάφορες κλίμακες.

Η σύζευξη μεταξύ περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης και χωρικού σχεδιασμού αποτελεί σύμφωνα με τον Βασενχόβεν ένδειξη μακροπρόθεσμης και στρατηγικής οπτικής για τον σχεδιασμό της επικράτειας ενός κράτους. Η συσχέτιση των πολιτικών απεικονίζεται στις σχέσεις και την κατανομή αρμοδιοτήτων των μονάδων της κεντρικής κυβέρνησης αλλά και το χαρακτήρα των σχετικών εργαλείων (Βασενχόβεν κ.ά., 2010: 127). Οι «διασυνδέσεις» ποικίλουν στα ευρωπαϊκά κράτη, σχετίζονται με τις ιδιαιτερότητες των συστημάτων σχεδιασμού και την παράδοση διακυβέρνησης και μεταβάλλονται στο χρόνο.

Στο Βέλγιο, τα «σχέδια περιφερειακής ανάπτυξης» καλύπτουν και ζητήματα χωρικού σχεδιασμού ενώ σε χώρες όπως η Δανία, η Σουηδία και η Φινλανδία διαθέτουν διατομεακό χαρακτήρα με χωρικές εκφάνσεις (NTUA, 2006). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο χωρικός σχεδιασμός στη Γαλλία καθώς αποτέλεσε ένα υπόδειγμα προσέγγισης «περιφερειακής ανάπτυξης» από το 1960 και μετά. Ως κύριο χαρακτηριστικό αναφέρεται η υιοθέτηση ευρύτερων κοινωνικών και οικονομικών στόχων, κυρίως σε σχέση με διαπεριφερειακές ανισότητες (CEC, 1997). Σημαντικό ρόλο είχαν φορείς πέραν της κεντρικής κυβέρνησης όπως η CIADT (Comité Interministériel d'Aménagement et de Développement du Territoire), μια διυπουργική επιτροπή με αποφασιστικές αρμοδιότητες, και η DATAR (Délégation interministérielle à l'Aménagement du Territoire et à l'Attractivité Régionale), διυπουργικό όργανο το οποίο, inter alia, στόχευε στο συντονισμό των δράσεων του κράτους ως προς το σχεδιασμό του χώρου. Τις τελευταίες δεκαετίες, η Γαλλία απομακρύνεται μεν από το υπόδειγμα αυτό, κατευθύνεται δε προς την υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης που φέρει εργαλεία οριζόντιου συντονισμού των πολιτικών (Geppert, 2014).

Αναφορικά με την ελληνική πραγματικότητα, κοινή διαπίστωση αποτελεί η, διαχρονικά, μη επαρκής σύμπλεξη η οποία διέπει τον ρόλο και τη σχέση των πολιτικών του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού (Οικονόμου, 2000). Τούτο, διότι τα συστήματα του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα, τα οποία στο εσωτερικό τους καθορίζονται από κατακόρυφα ιεραρχικές, δεσμευτικές, σχέσεις, συμπλέκονται ανεπαρκώς. Η μη εναρμόνιση των δύο συστημάτων, μεταξύ άλλων και ελλείψει οικείας θεσμικής υποχρέωσης, σηματοδοτεί την αποσύνδεση του χωρικού και του αναπτυξιακού προγραμματισμού καίτοι η σχέση τους θεωρείται αμφίδρομη και αλληλοσχετιζόμενη (Παναγιωτάτου, 1983· Βασενχόβεν, 2004· Καυκαλάς, 2004· Βασενχόβεν κ.ά., 2010). Τούτο, συχνά, συνεπάγεται την «επικράτηση» των επιλογών του αναπτυξιακού σχεδιασμού και τη συνακόλουθη, και σε συνθήκες ελλειπών χωρικής προβληματικής, δυσχέρεια στην υλοποίησή τους. Εν τέλει, είναι η απουσία επαρκών σύμπλεξης αυτή η οποία επιφέρει επιπτώσεις στη χωρική ανάπτυξη και στο περιβάλλον.

Ο διττός στόχος του άρθρου είναι αφενός η ανάδειξη της αναγκαιότητας διαμόρφωσης συνεργειών μεταξύ του Χωρικού και του Αναπτυξιακού σχεδιασμού στην Ελλάδα και αφετέρου η αναζήτηση κατάλληλων εργαλείων και δράσεων προς αυτή την κατεύθυνση. Η παρούσα ενότητα επέχει θέση εισαγωγής. Η επόμενη ενότητα αναλύει τα συστήματα του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα. Η τρίτη ενότητα αναδεικνύει τη μη επαρκή σύμπλεξη των συστημάτων του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού εμβαθύνοντας στις σχετικές διατάξεις του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου. Η τέταρτη ενότητα εστιάζει στις παρενέργειες της μη επαρκούς σύμπλεξης των συστημάτων του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού και παραθέτει το χαρακτηριστικό παράδειγμα της περιοχής του Σχηματαρίου με στόχο να αναγνωριστούν δυνατότητες ενδυνάμωσης της σύμπλεξης των δύο συστημάτων Σχεδιασμού. Η τελευταία ενότητα προσφέρει τα συμπεράσματα.

2. ΧΩΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων, και των οικιστικών, γενικά, περιοχών, υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και στον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης. Τούτο κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα της Ελλάδας (Άρθρο 24)¹, γεγονός το οποίο ανάγει το σχεδιασμό σε έννομο αγαθό που τελεί υπό την προστασία του Κράτους.

2.1. Το σύστημα του Χωρικού Σχεδιασμού στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, παρακολουθώντας τις εξελίξεις στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο, εισάγει πρακτικές και εργαλεία χωρικού σχεδιασμού αρχικά στο επίπεδο της πολεοδομικής κλίμακας, ώστε να αντιμετωπιστούν ζητήματα τα οποία σχετίζονται με την ανάπτυξη των αστικών κέντρων (Αραβαντινός 2007), και εν συνεχεία στο περιφερειακό επίπεδο, προκειμένου να αντιμετωπιστούν ζητήματα αναπτυξιακής υστέρησης και χωρικών ανισοτήτων (Βασενχόβεν και Γεωργουλής, 1997· Αγγελίδης, 2000)². Παρά την ύπαρξη σχετικού νομικού πλαισίου (Ν. 360/1976)³, ωστόσο, για παρατεταμένο χρονικό διάστημα η ελληνική Πολιτεία έδειξε ατολμία και διστακτικότητα ως προς την εφαρμογή του

1 Βλ. <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>.

2 Για τη συνολική παρουσίαση της ιστορικής εξέλιξης του θεσμικού πλαισίου του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα βλ. ενδεικτικά: Γιαουτζή και Στρατηγέα (2011).

3 Βλ. ΦΕΚ 151/Α'/22.6.1976.

χωροταξικού σχεδιασμού⁴, παρά τις όποιες επιμέρους προσπάθειες οι οποίες κάλυπταν άμεσες ανάγκες⁵.

Σε κάθε περίπτωση, προϊόντος του χρόνου, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης⁶ διαπνέει τη διαμόρφωση του Χωρικού Σχεδιασμού (Parker και Doak, 2012) (και) στην Ελλάδα, θέτοντας, σε τοπικό επίπεδο, στόχους με οικουμενικό και διαγενεακό χαρακτήρα (Κυβέλου, 2010) και επιβάλλοντας μια ολιστική προσέγγιση (Βασενχόβεν, 2004). Παράλληλα, η οπτική της διακυβέρνησης⁷ έχει εντάξει στη θεώρηση του Χωρικού Σχεδιασμού (Βασενχόβεν κ.ά., 2010): (α) σφαιρικότερη οπτική, (β) εντονότερα το στοιχείο της στρατηγικής μεθοδολογίας κατά τον καθορισμό στόχων και προτεραιοτήτων με αναπτυξιακό προσανατολισμό και (γ) την αναγνώριση της ανάγκης για συνεργασία και διάλογο.

Το υφιστάμενο σύστημα Χωρικού Σχεδιασμού στην Ελλάδα (Ν. 4447/2016)⁸ καλύπτει το εθνικό, το περιφερειακό και το τοπικό επίπεδο. Στο εθνικό επίπεδο, ο χωρικός σχεδιασμός προβλέπει την Εθνική Χωρική Στρατηγική (ΕΘΧΣ). Πρόκειται για ένα κείμενο αρχών, πολιτικού χαρακτήρα, το οποίο περιλαμβάνει τις βασικές κατευθύνσεις και τους βασικούς στόχους χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης, στο επίπεδο της Γενικής Κυβέρνησης, καθώς και τα προτεινόμενα οικεία μέτρα, χωρίς ωστόσο, να συνιστά σαφές επίπεδο χωρικού σχεδιασμού⁹. Τα εργαλεία του συστήματος Χωρικού Σχεδιασμού αναφέρονται ως σύνολα κειμένων, χαρτών ή και διαγραμμάτων, διαρθρώνονται συστηματικά και ιεραρχούνται σε επίπεδα, με βάση τη γεωγραφική κλίμακα στην οποία αναφέρονται, την αποστολή και το περιεχόμενό τους. Αναλόγως του χαρακτήρα τους, διακρίνονται σε χωροταξικά και

4 Επί παραδείγματι, Περιφερειακά Χωροταξικά Σχέδια θεσμοθετούνται στις αρχές της δεκαετίας του 2000.

⁵ Βλ. ενδεικτικά τις «Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης» σε επίπεδο νομού (Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος, 1984) και τις «Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες» οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν από το Κοινωνικό Πρόγραμμα ENVIREG με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος σε συγκεκριμένες περιοχές οι οποίες θεσμοθετήθηκαν μέσω του εργαλείου των Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) (βλ. Ν. 1337/1983 – ΦΕΚ 33/Α'/14.3.1983).

6 Βλ. World Commission on Environment and Development (1987) (ή Brundtland Report, όπως είναι ευρύτερα γνωστό).

7 Βλ. Boddy και Parkinson (2004).

8 Вл. ФЕК 241/А'/23.12.2016.

9 Σε αντιδιαστολή με το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ) το οποίο, ως εργαλείο, έχει καταργηθεί (Ν. 4269/2014 - ΦΕΚ 142/Α'/28.6.2014). Το ισχύον ΓΠΧΣΑΑ (Βλ. Απόφαση 6876/4871 - ΦΕΚ 128/Α'/3.7.2008), το οποίο επέχει θέση ΕΘΧΣ, στην πράξη αποτελεί, ίσως, το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα της σφαιρικότερης οπτικής η οποία διαπνέει τον Χωρικό Σχεδιασμό).

σε πολεοδομικά (Διάγραμμα 1)¹⁰. Η εναρμόνιση των επιπέδων του Χωρικού Σχεδιασμού συνιστά ευθέως νομική υποχρέωση της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης, περιφρουρείται από τη νομοθεσία και αποτελεί νομολογιακή επιταγή (Μέλισσας, 2019).

Ο Χωροταξικός Σχεδιασμός εκπονείται σε εθνική και σε περιφερειακή κλίμακα προκειμένου να τεθούν στόχοι ανάπτυξης και οργάνωσης του χώρου καθώς και οι γενικές κατευθύνσεις και οι αναγκαίες, όπου απαιτούνται, ρυθμίσεις, για τη διαμόρφωση των οικιστικών περιοχών, των περιοχών ασκήσεως παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των περιοχών προστασίας. Στην εθνική κλίμακα, εκπονούνται τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια (ΕΧΠ). Σήμερα, βρίσκονται εν ισχύ, με βάση προγενέστερη νομοθεσία (Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης – ΕΠΧΣΑΑ του Ν. 2742/1999¹¹) Ειδικά Πλαίσια για: (α) «Υδατοκαλλιέργειες¹²», (β) «Τουρισμό¹³», (γ) «Βιομηχανία¹⁴», (δ) «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας¹⁵» και (ε) «Καταστήματα Κράτησης¹⁶». Στην περιφερειακή κλίμακα προβλέπονται τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (ΠΧΠ). Τα πρώτα Περιφερειακά Χωροταξικά θεσμοθετήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 2000, ενώ από το 2010 ξεκίνησε προσπάθεια αναθεώρησής τους, επίσης, με βάση προγενέστερη νομοθεσία (Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης - ΠΠΧΣΑΑ)¹⁷. Τα εργαλεία Χωροταξικού Σχεδιασμού συνοδεύονται από Πρόγραμμα Έργων, Ενεργειών και Προτεραιοτήτων, στο οποίο εξειδικεύονται οι

10 Διευκρινίζεται ότι πρόκειται για διάκριση η οποία προβλέπεται από τη σχετική νομοθεσία. Με την παρ. 1 του αρ. 99 του Ν. 4685/2020 (ΦΕΚ 92/Α'/7.5.2020), οι όροι «χωροταξικός σχεδιασμός» και «πολεοδομικός σχεδιασμός» αντικατέστησαν τους όρους «στρατηγικός σχεδιασμός» και «ρυθμιστικός σχεδιασμός», αντίστοιχα, όπως αυτοί είχαν καθιερωθεί από το 2014 (Ν. 4269/2014 - ΦΕΚ142/Α'/28.6.2014).

11 Βλ. ΦΕΚ 207/Α'/7.10.1999.

12 Βλ. ΦΕΚ 2505/Β'/4.11.2011.

13 Βλ. ΦΕΚ 1138/Β'/11.6.2009. Το Πλαίσιο αυτό, όπως και η αναθεώρηση του (βλ. Απόφαση 67659 - ΦΕΚ 3155/Β'/12.12.2013), ακυρώθηκαν από το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ).

14 Βλ. ΦΕΚ 151/ΑΑΠ/13.4.2009.

15 Βλ. ΦΕΚ 2464/Β'/3.12.2008.

16 Βλ. ΦΕΚ 1575/Β'/28.11.2001.

17 Αναλυτικότερα, σήμερα βρίσκονται σε ισχύ τα ΠΠΧΣΑΑ: (α) «Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης» (Απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/68605/1092), ΦΕΚ 248/ΑΑΠ/25.10.2018 (β) «Κεντρικής Μακεδονίας» (Απόφαση 674, ΦΕΚ 218/ΑΑΠ/6.2.2004), (γ) «Δυτικής Μακεδονίας» (Απόφαση 26295, ΦΕΚ 1472/Β'/9.10.2003), (δ) «Ηπείρου» (Απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/78523/1208, ΦΕΚ 286/ΑΑΠ/28.11.2018), (ε) «Θεσσαλίας» (Απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/69722/1108, ΦΕΚ 269/ΑΑΠ/15.11.2018), (στ) «Ιονίων Νήσων» (Απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/4659/57, ΦΕΚ 16/ΑΑΠ/5.2.2019), (ζ) «Δυτικής Ελλάδας» (Απόφαση Α. Π. 25297, ΦΕΚ 1470/Β'/9.10.2003), (η) «Στερεάς Ελλάδας» (Απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/76104/1176, ΦΕΚ 299/ΑΑΠ/14.12.2018), (θ) «Πελοποννήσου» (Απόφαση 25294, ΦΕΚ 1485/Β'/10.10.2003), (ι) «Βορείου Αιγαίου» (Απόφαση ΥΠΕΝ/Δ ΧΩΡΣ/28990/358, ΦΕΚ 181/Δ'/16.4.2019), (ια) «Νοτίου Αιγαίου» (Απόφαση 25290, ΦΕΚ 1487/Β'/10.10.2003) και (ιβ) «Κρήτης» (Απόφαση 42284, ΦΕΚ 260/ΑΑΠ/8.11.2017).

Ο Πολεοδομικός Σχεδιασμός καθορίζει κανόνες για τη χρήση, τη δόμηση και, συνολικά, την αξιοποίηση του εδάφους στον αστικό χώρο και την ύπαιθρο σε τοπική κλίμακα, σε δύο επιμέρους επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο περιλαμβάνει τα Τοπικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΤΠΣ), τα οποία ρυθμίζουν τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση ενός Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) ή επιμέρους ενοτήτων του (Δημοτικών Ενοτήτων), και τα Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΕΠΣ), τα οποία αποτελούν υποδοχείς σχεδίων, έργων και προγραμμάτων, ανεξαρτήτως διοικητικών ορίων¹⁸. Τα ΤΠΣ, παρά τον αδιαμφισβήτητο ρυθμιστικό χαρακτήρα τους, περιλαμβάνουν και στρατηγική θεώρηση για την τοπική χωρική ανάπτυξη. Το δεύτερο επίπεδο περιλαμβάνει τα Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής (ΠΣΕ), τα οποία αποτελούν εργαλεία εξειδίκευσης και εφαρμογής των σχεδίων του πρώτου επιπέδου. Τα δύο αυτά επίπεδα έχουν καθιερωθεί με την πρώτη απόπειρα συστηματικής αντιμετώπισης του πολεοδομικού σχεδιασμού (Ν. 947/1979)¹⁹ και διατηρούνται εν συνεχεία²⁰ χωρίς ανατροπή της αρχής της εναρμόνισης, παρά τις διαφοροποιήσεις ως προς την ορολογία και το περιεχόμενό τους (Μέλισσας, 2019).

Στην περίπτωση του Χωρικού Σχεδιασμού δεν προκύπτει ανάγκη υιοθέτησης συγκεκριμένου ενωσιακού προγραμματικού πλαισίου, καθώς η ΕΕ δεν διαθέτει διαμορφωμένη και συνεκτική χωρική πολιτική, με αποτέλεσμα αυτή να παραμένει πεδίο εθνικής αρμοδιότητας (Καμχής, 2007· Βασενχόβεν κ.ά., 2010)²¹. Έπειτα από πολυετή διαβούλευση, το 1999, διατυπώθηκε το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ) (European Spatial Development Perspective)²². Το ΣΑΚΧ συνιστά ένα μη δεσμευτικό κείμενο "χωροταξικού" χαρακτήρα και οι κατευθύνσεις του διαπνέουν τη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου, καθώς και του περιεχομένου, του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα.

19 Вл. ФЕК 169/А'/26.7.1979.

²¹ Βεβαίως, διαχρονικά υπήρξαν κείμενα πολιτικής με έντονα χωρική διάσταση. Βλ. Europe 2000 (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b1380f75-b5c2-4deb-94b4-49ab9a6c853b>) και Europe 2000+ (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a013b868-0e56-433f-98f7-5ae827c7f887>), inter alia.

22 Βλ. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/som_en.htm. Βλ. και Faludi και Waterhout (2002).

Συνέχεια του ΣΑΚΧ θεωρείται η Εδαφική Ατζέντα (ΕΑ) (Territorial Agenda)²³, ένα κείμενο πολιτικής εδαφικής ανάπτυξης, αποτέλεσμα διακυβερνητικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ. Στο ίδιο πλαίσιο, σημαντική είναι η εισαγωγή της εδαφικής συνοχής (territorial cohesion) στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Treaty on the Functioning of the European Union)²⁴. Αν και το περιεχόμενο και οι επιχειρησιακές διαστάσεις της έννοιας της εδαφικής συνοχής παραμένουν γενικά και, ενδεχομένως ανεπαρκώς, προσδιορισμένες (Begg, 2010· Nosek, 2017· Karanika και Kallioras, 2018), ο επιστημονικός διάλογος αναγνωρίζει μια προσέγγιση που διαμορφώνει το πλαίσιο για χωρικό σχεδιασμό περισσότερο στρατηγικό, ολοκληρωμένο και ευέλικτο με έμφαση στην πρόληψη (Allmendinger και Tewdwr-Jones, 2006· Allmendinger και Haughton, 2009. Cotella και Stead, 2011)²⁵.

Πρόσφατα, ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο η Κοινοτική Οδηγία 2014/89²⁶ (Ν. 4546/2018²⁷) διαμορφώνοντας το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για Θαλάσσιο Χωροταξικό Σχεδιασμό. Προβλέπεται, η Εθνική Χωρική Στρατηγική για το Θαλάσσιο Χώρο (ΕΘΧΣΘΧ) η οποία εντάσσεται στην ΕΘΧΣ και τα Θαλάσσια Χωροταξικά Πλάισια (ΘΧΠ) τα οποία υπάγονται στην κατηγορία του χωροταξικού σχεδιασμού περιφερειακού επιπέδου. Ο στόχος των ΘΧΠ είναι η κατανομή υφιστάμενων και μελλοντικών δραστηριοτήτων και χρήσεων στις θαλάσσιες περιοχές και στις παράκτιες ζώνες. Η εκπόνηση ΘΧΠ δεν έχει ακόμα δρομολογηθεί ενώ προκύπτουν ζητήματα ως προς τη σχέση τους με τα εργαλεία του συστήματος σχεδιασμού του χερσαίου χώρου τα οποία χρίζουν αποσαφήνισης (Ασπρογέρακας και Λάζογλου, 2018· Asprogerakas κ.ά., 2020).

23 Βλ. https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/communications/2007/territorial-agenda-of-the-european-union-towards-a-more-competitive-and-sustainable-europe-of-diverse-regions. Βλ. και Dühr κ.ά. (2007).

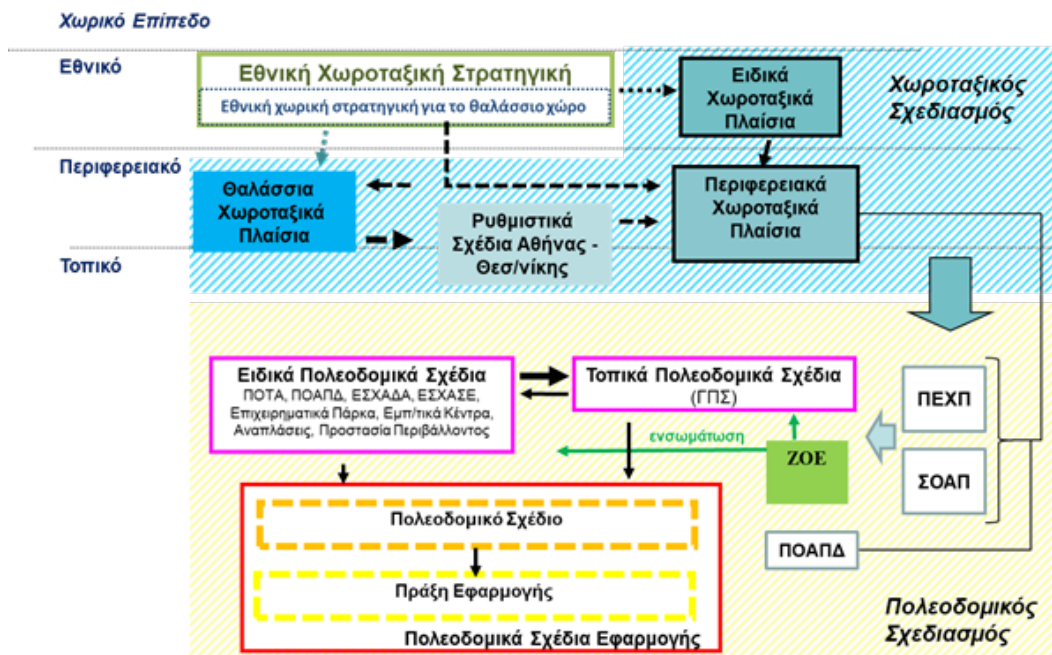
24 Βλ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>.

25 Σύμφωνα με πορίσματα έρευνας επί του περιεχομένου του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας (Ν. 4247/2014 – ΦΕΚ 64/Α'/11.3.2014), υπάρχουν ενδείξεις υιοθέτησης αυτής της οπτικής στην πρακτική του σχεδιασμού στην Ελλάδα, χωρίς απαραίτητα αυτό να δηλώνεται ή να επιδιώκεται πολιτικά (Asprogerakas και Zachari, 2019).

26 Βλ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0089>.

27 Βλ. ΦΕΚ 101/Α'/12.6.2018.

Διάγραμμα 1. Απεικόνιση του συστήματος Χωρικού Σχεδιασμού στην Ελλάδα.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

2.2. Το σύστημα του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα

Η φιλοσοφία του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού έγκειται στην αξιοποίηση (θεωρητική θεμελίωση, εμπειρική επαλήθευση, κριτική αξιολόγηση) της υφιστάμενης γνώσης, αναφορικά με τα αναπτυξιακά ζητήματα, στην κατεύθυνση της εκπόνησης προγραμμάτων ανάπτυξης (Κόνσολας, 1997· Παπαδασκαλόπουλος και Χριστοφάκης, 2016· Πετράκος και Ψυχάρης, 2016). Στόχος των προγραμμάτων ανάπτυξης είναι η κατάθεση ρεαλιστικών, και δημοσιονομικά συνεπών, αναπτυξιακών πολιτικών (οι οποίες εξειδικεύονται, χρονικά και χρηματικά, σε στόχους, άξονες, μέτρα και δράσεις), στη βάση υφιστάμενων αναπτυξιακών χαρακτηριστικών και προτεινόμενης αναπτυξιακής στόχευσης. Οι αναπτυξιακές πολιτικές αξιολογούνται στα επιμέρους στάδια της εκπόνησης και της εφαρμογής των προγραμμάτων ανάπτυξης (εκ των προτέρων, ενδιάμεσως, εκ των υστέρων) ως προς την προσαρμογή τους στις καταγεγραμμένες ανάγκες και στους διαθέσιμους πόρους, ως προς τις διαδικασίες εφαρμογής τους και την πορεία υλοποίησής τους και ως προς τα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις τους (Μιχαηλίδης, 2012· Θεοδωροπούλου, 2017· Ιωάννου, 2017).

Ο Αναπτυξιακός Σχεδιασμός στην Ελλάδα συστηματοποιείται με τη θεσμοθέτηση της Πολιτικής Συνοχής (Cohesion Policy)²⁸ της ΕΕ, ως το αντιστάθμισμα (ή το συμπλήρωμα) της πολιτικής για την ενδυνάμωση της ενιαίας αγοράς (Ανδρικοπούλου, 1995) και ως απτή εκδήλωση (κοινοτικής) αλληλεγγύης (Γετίμης, 2000). Η συστηματοποίηση του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού συνίσταται στη σταδιακή μετάβαση από το καθεστώς της χρηματοδότησης μεμονωμένων (αναπτυξιακών;) έργων στο καθεστώς της συγχρηματοδότησης αναπτυξιακών προγραμμάτων. Η μετάβαση αυτή σηματοδοτεί τη λειτουργική ένταξη του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στις διαδικασίες της Πολιτικής Συνοχής (Οικονόμου, 2000).

Το ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σχέδιο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης) 2014-2020²⁹ αποτελεί το υφιστάμενο στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της Ελλάδας (Ν. 4314/2014)³⁰. Η δυνητική χρηματοδότηση του ΕΣΠΑ 2014-2020 της Ελλάδας ανέρχεται περί τα €20.000.000.000 και προέρχεται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ)³¹ (80%) και από εθνικούς πόρους (20%)³². Στη βάση της ενσωμάτωσης των κατευθυντηρίων γραμμών της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020»³³ - της στρατηγικής της ΕΕ για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη - το ΕΣΠΑ 2014-2020 αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών τα οποία συνετέλεσαν στην εμφάνιση της οικονομικής κρίσης. Το αναπτυξιακό όραμα του ΕΣΠΑ έγκειται στη: «συμβολή στην αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας με ανάταξη και αναβάθμιση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της χώρας και τη δημιουργία και διατήρηση βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, έχοντας ως αιχμή την εξωστρέφει, καινοτόμο και ανταγωνιστική επιχειρηματικότητα και γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης».

Οι θεματικοί στόχοι του ΕΣΠΑ 2014-2020 είναι: (α) η ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας, (β) η βελτίωση της πρόσβασης σε τεχνολογίες

28 Βλ. https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/glossary/c/cohesion-policy. Βλ. Καμήης (2007), Γιαννακούρου (2008), Hübner (2008), Delors (2018), Camagni και Capello (2015), McCann (2015), Μούσης (2018), inter alia.

29 Βλ. <https://www.espa.gr/el/Pages/staticESPA2014-2020.aspx>.

30 Βλ. ΦΕΚ 265/Α'/23.12.2014.

31 Πρόκειται για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ταμείο Συνοχής (ΤΣ), το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ).

32 Πέραν των ΕΔΕΤ, πόροι για τη χρηματοδότηση του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού δύναται να ληφθούν και από τα λοιπά εργαλεία χρηματοδότησης της ΕΕ. Πρόκειται για το Horizon 2020, το Connecting Europe Facility, το COSME, το LIFE, το Creative Europe, το EaSI, το ERASMUS+ και το Public Health. Τα εν λόγω εργαλεία χρηματοδότησης υπόκεινται σε κεντρική διαχείριση και οι δράσεις τους υλοποιούνται μέσω προσκλήσεων για υποβολή προτάσεων απευθείας προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τους εκτελεστικούς της οργανισμούς.

33 Βλ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:emo028&from=EL>.

πληροφορικής και επικοινωνιών, της χρήσης και της ποιότητάς τους, (γ) η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων συμπεριλαμβανομένων και αυτών του γεωργικού τομέα και του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας, (δ) η υποστήριξη της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς, (ε) η προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και της πρόληψης των κινδύνων, (στ) η διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος και η προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων, (ζ) η προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και η άρση των εμποδίων σε βασικές υποδομές δικτύων, (η) η προώθηση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης και η υποστήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων, (θ) η προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας και κάθε διάκρισης, (ι) η επένδυση στην εκπαίδευση και κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και στη δια βίου μάθηση, και (ια) η ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας των δημοσίων υπηρεσιών και των φορέων καθώς και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης.

Οι χρηματοδοτικές προτεραιότητες του ΕΣΠΑ 2014-2020 είναι: (α) η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, η μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα με αιχμή την καινοτομία και η αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας, (β) η ανάπτυξη και αξιοποίηση των ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού και η ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση, (γ) η προστασία του περιβάλλοντος και η μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον, (δ) η ανάπτυξη, ο εκσυγχρονισμός και η ολοκλήρωση των υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και (ε) η βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Το ΕΣΠΑ 2014-2020 εξειδικεύεται σε Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΤΕΠ), σε Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) και σε Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας (ΠΕΣ). Τα ΤΕΠ επικεντρώνονται σε συγκεκριμένους τομείς, καλύπτουν το σύνολο της επικράτειας («οριζόντια» κάλυψη) και είναι τα ακόλουθα: (α) «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία», (β) «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη», (γ) «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού – Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», (δ) «Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα», (ε) «Τεχνική Βοήθεια», (στ) «Αγροτική Ανάπτυξη» και (ζ) «Αλιείας και Θάλασσας». Τα ΠΕΠ είναι πολυ-τομεακά, εμφανίζουν χωρική εστίαση και είναι τα ακόλουθα: (α) «Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης», (β) «Κεντρικής Μακεδονίας», (γ) «Δυτικής Μακεδονίας», (δ) «Ηπείρου», (ε) «Θεσσαλίας», (στ) «Ιονίων Νήσων», (ζ) «Δυτικής Ελλάδας», (η) «Στερεάς Ελλάδας», (θ) «Αττικής», (ι) «Πελοποννήσου», (ια) «Βορείου Αιγαίου», (ιβ) «Νοτίου Αιγαίου» και (ιγ) «Κρήτης». Τα ΠΕΣ αποτελούν εργαλεία για την ενδυνάμωση της χωρικής συνεργασίας με χώρες της ΕΕ, καθώς και με «τρίτες» χώρες, και είναι τα ακόλουθα: (α) «Ελλάδα - Κύπρος»,

(β) «Ελλάδα - Βουλγαρία», (γ) «Ελλάδα - Ιταλία», (δ) «Ελλάδα - Αλβανία», (ε) «Ελλάδα – Βόρεια Μακεδονία», (στ) «Αδριατικής - Ιονίου», (ζ) «MED», (η) «MED ENI CBC», (θ) «Black Sea basin ENI CBC», (ι) «INTERREG Europe» και (ια) Balkan Mediterranean.

Τμήμα της χρηματοδότησης των ΠΕΠ «δεσμεύεται» και «κατευθύνεται» στην υλοποίηση των οικείων Στρατηγικών Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση (ΣΕΚΕΕ³⁴) (McCann και Ortega-Argilés, 2016). Η ΣΕΚΕΕ είναι μία ολοκληρωμένη ατζέντα οικονομικού μετασχηματισμού, προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε περιοχής, εντός του πλαισίου της οικονομίας της γνώσης. Οι περιφερειακές ΣΕΚΕΕ είναι ενταγμένες στην εθνική ΣΕΚΕΕ η οποία εντόπισε τους κλάδους στους οποίους η έρευνα και η καινοτομία μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη σημαντικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Οι κλάδοι αυτοί είναι: (α) της αγρο-διατροφής, (β) της υγείας-φαρμάκων, (γ) των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, (δ) της ενέργειας, (ε) του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης, (στ) των μεταφορών, (ζ) των υλικών-κατασκευών και (η) του τουρισμού-πολιτισμού-δημιουργικών βιομηχανιών.

Τμήμα της χρηματοδότησης των ΠΕΠ «δεσμεύεται» και «κατευθύνεται» και στην υλοποίηση των δράσεων οι οποίες εντάσσονται στη λογική της Ολοκληρωμένης Χωρικής Ανάπτυξης (ΟΧΑ) (Ασπρογέρακας, 2016α). Στο πλαίσιο της ΟΧΑ, παρέχεται η δυνατότητα αξιοποίησης (νέων) εργαλείων με γνώμονα την αντιμετώπιση των αναπτυξιακών ανασχέσεων και τη διερεύνηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων επιμέρους χωρικών ενοτήτων (υπο-περιφερειακές, δια-περιφερειακές, αστικές, αγροτικές, αστικές-αγροτικές) στη βάση συνδυασμού παρεμβάσεων και με πρωτοβουλία των τοπικών αναπτυξιακών φορέων. Τα εργαλεία αυτά είναι οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ), η Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη (ΒΑΑ) και η Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων (ΤΑΠΤοΚ) τα οποία υπηρετούν την τοποκεντρική προσέγγιση³⁵ η οποία διαπνέει την άσκηση της αναπτυξιακής πολιτικής. Χρηματοδοτικά, τα εν λόγω εργαλεία δύναται να υποστηριχθούν, επιπροσθέτως, από ευρωπαϊκές (μέσω των υφιστάμενων χρηματοδοτικών εργαλείων και προγραμμάτων) και από κρατικές ενισχύσεις.

Η Πολιτική Συνοχής συμπληρώνει και συντονίζει – δίχως να υποκαθιστά – τον εθνικό Αναπτυξιακό Σχεδιασμό. Εντούτοις, το εθνικό σκέλος του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα έχει, διαχρονικά, καταστεί, μάλλον, ατροφικό καθώς το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων είναι «προσανατολισμένο» στη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» και δη στην επεξήγηση του τρόπου επίτευξης των στρατηγικών στόχων της από μέρους της χώρας (Αρτελάρης και Καλλιώρας, 2018). Στο πλαίσιο αυτό, η θεσμική υποχρέωση για την

³⁴ Ευρύτερα γνωστή ως RIS3.

³⁵ Βλ. Barca (2009), Bachtler (2010), Garcilazo κ.ά. 2010, Farole κ.ά. 2011, Barca κ.ά. (2012), Avdikos και Chardas (2016), inter alia.

κατάρτιση αναπτυξιακών προγραμμάτων περιορίζεται στο περιφερειακό και στο τοπικό επίπεδο. Ειδικότερα, στο πλαίσιο του Προγράμματος Καλλικράτης (Ν. 3852/2010)³⁶, θεσπίζεται η υποχρέωση των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) Α' και Β' βαθμού να εκπονούν και να υλοποιούν Επιχειρησιακά Προγράμματα, στο χρονικό πλαίσιο μιας αυτοδιοικητικής θητείας. Ωστόσο, τα εν λόγω Επιχειρησιακά Προγράμματα, καθότι δεν είναι άμεσα διασυνδεδεμένα με πηγές χρηματοδότησης, τείνουν να προσαρμόζονται, ως προς το περιεχόμενό τους, στα ΠΕΠ προκειμένου να είναι σε θέση να «απορροφήσουν» τους χρηματικούς πόρους οι οποίοι προέρχονται από τα ΕΔΕΤ³⁷.

Το κενό στον εθνικό Αναπτυξιακό Σχεδιασμό καλύπτεται εν μέρει από το περιφερειακό σκέλος του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Το ΠΔΕ καλείται να χρηματοδοτήσει τον εθνικό Αναπτυξιακό Σχεδιασμό και περιλαμβάνει δαπάνες οι οποίες συγχρηματοδοτούν την υλοποίηση των αναπτυξιακών προγραμμάτων της ΕΕ, δαπάνες οι οποίες χρηματοδοτούν έργα τα οποία δεν είναι ενταγμένα στα αναπτυξιακά προγράμματα της ΕΕ και δαπάνες για τη χορήγηση επιδοτήσεων και επιχορηγήσεων κεφαλαίου προς τους ιδιωτικούς φορείς για την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών (Ν. 3614/2007³⁸ και Ν. 4270/2014³⁹). Το υφιστάμενο (έτος 2020) ΠΔΕ ανέρχεται περί τα €6.750.000.000 εκ των οποίων τα €6.000.000.000 αφορούν συγχρηματοδοτούμενα έργα και τα €750.000.000 αφορούν έργα τα οποία χρηματοδοτούνται αμιγώς από εθνικούς πόρους. Η χρηματοδότηση των έργων τα οποία είναι ενταγμένα στο ΕΣΠΑ 2014-2020 ανέρχεται στα €4.200.000.000 και η χρηματοδότηση έργων τα οποία είναι ενταγμένα σε λοιπά συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα ανέρχεται στα €1.800.000.000. Καθίσταται σαφές ότι και το ΠΔΕ είναι «προσανατολισμένο» στη χρηματοδότηση έργων τα οποία είναι ενταγμένα σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα και δη στο ΕΣΠΑ 2014-2020.

Το κενό στον εθνικό Αναπτυξιακό Σχεδιασμό καλύπτεται εν μέρει και από τους αναπτυξιακούς νόμους. Οι αναπτυξιακοί νόμοι αποσκοπούν αφενός στην προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων στη χώρα και αφετέρου στην «εκτροπή» των ιδιωτικών επενδύσεων προς τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες (Παπαδούλης, 2003, Παπαδούλης κ.ά., 2004). Στην κατεύθυνση αυτή, καλύπτουν μέρους του επενδυτικού κόστους μέσω της παροχής κινήτρων τα οποία εντάσσονται στη λογική των επιχορηγήσεων, των επιδοτήσεων

36 Βλ. ΦΕΚ 87/Α'/7.6.2010.

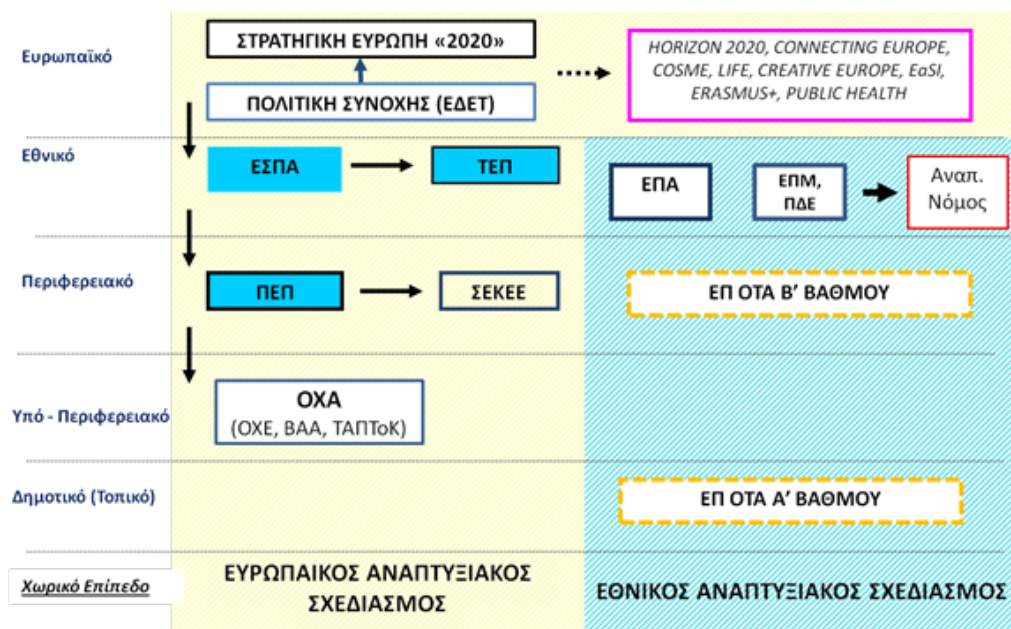
37 Κατά περιόδους, θεσπίζονται εγχώρια ad hoc προγραμματικά πλαίσια για τη χρηματοδοτική υποστήριξη των ΟΤΑ, στην κατεύθυνση της υλοποίησης του αναπτυξιακού προγραμματισμού. Ενδεικτικά, βλ. πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ (Ν. 3274/2004 – ΦΕΚ 195/Α'/19.10.2014), πρόγραμμα ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ Ι (ΚΥΑ 30595 - ΦΕΚ 1590/Β'/9.5.2019), πρόγραμμα ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ ΙΙ (Απόφαση 4748 – ΦΕΚ 612/Β'/22.2.2018) και πρόγραμμα ΑΝΤΩΝΗΣ ΤΡΙΤΣΗΣ (ΚΥΑ 227766 – ΦΕΚ 1386/Β'/14.4.2020).

38 Βλ. ΦΕΚ 267/Α'/3.12.2007.

39 Βλ. ΦΕΚ 143/Α'/28.6.2014.

του επιτοκίου δανεισμού και των φοροαπαλλαγών. Ο υφιστάμενος Αναπτυξιακός Νόμος (Ν. 4635/2019)⁴⁰ αποσκοπεί, ιδιαιτέρως, στην προσέλκυση στρατηγικών επενδύσεων - ήτοι επενδύσεων οι οποίες παράγουν προστιθέμενη αξία για την οικονομία και την κοινωνία (Ν. 4608/2019)⁴¹ – και εμφανίζει ως καινοτομία την κατάρτιση του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ). Το ΕΠΑ φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα συγκροτημένο σύστημα διαχείρισης για την κατάρτιση και την υλοποίηση του ΠΔΕ, ενδυναμώνοντας σαφώς το εθνικό σκέλος του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού. Στην κατεύθυνση αυτή, το ΕΠΑ προβλέπει την κατάρτιση Τομεακών Προγραμμάτων Ανάπτυξης (ΤΠΑ) και Περιφερειακών Προγραμμάτων Ανάπτυξης (ΠΠΑ) «αναπαράγοντας», κατ' αυτόν τον τρόπο, τη διάρθρωση η οποία διακρίνει το ευρωπαϊκό σκέλος του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού. Βασική αρχή του ΕΠΑ αποτελεί ο αυτόνομος, μεσοπρόθεσμος, προγραμματικός σχεδιασμός, ο οποίος συνδυάζεται με τη διαμόρφωση μιας σχέσης συμπληρωματικότητας και συνέργειας με τα συγχρηματοδοτούμενα αναπτυξιακά προγράμματα.

Διάγραμμα 2. Απεικόνιση του συστήματος Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

⁴⁰ Βλ. ΦΕΚ 167/Α'/30.10.2019.

⁴¹ Βλ. ΦΕΚ 66/Α'/25.4.2019.

3. ΧΩΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΔΥΟ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ;

Κοινή διαπίστωση αποτελεί η, διαχρονικά, μη επαρκής σύμπλεξη η οποία διέπει το ρόλο και τη σχέση των πολιτικών του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα. Τούτο διότι τα δύο συστήματα, τα οποία στο εσωτερικό τους καθορίζονται από κατακόρυφα ιεραρχικές, δεσμευτικές, σχέσεις, συμπλέκονται ανεπαρκώς. Η απουσία επαρκούς σύμπλεξης είναι αυτή η οποία, εν τέλει, επιφέρει επιπτώσεις στη χωρική ανάπτυξη και στο περιβάλλον, υπονομεύοντας την αποτελεσματικότητα των εργαλείων των δύο συστημάτων Σχεδιασμού και εμποδίζοντας τη διαμόρφωση ολοκληρωμένου σχεδιασμού χωρικής ανάπτυξης (Βασενχόβεν κ.ά., 2010).

Επιχειρώντας επικαιροποίηση παλαιότερης έρευνας (Ασπρογέρακας και Ζαχαρή, 2012), με βάση τις διατάξεις του πρόσφατου θεσμικού πλαισίου (Ν. 4269/2014 και Ν. 4447/2016)⁴², καθίσταται εμφανής η πρόθεση για «πλήρη αντιστοίχιση των επιπέδων χωρικού σχεδιασμού με τα επίπεδα άσκησης αναπτυξιακού προγραμματισμού⁴³», με ορισμένες αξιοσημείωτες αλλαγές στη σύνδεση των εργαλείων. Ειδικότερα, η ΕΘΧΣ θεσπίζεται ως βάση για το συντονισμό των στρατηγικών χωροταξικών πλαισίων αλλά και των επιμέρους επενδυτικών σχεδίων και προγραμμάτων του Κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης, λαμβάνοντας υπόψη, για την κατάρτισή της, το ΠΔΕ και τον εν γένει αναπτυξιακό προγραμματισμό. Η ΕΘΧΣ αντικαθιστά το ΓΠΧΣΑΑ (Ν. 2742/1999)⁴⁴ το οποίο όφειλε «να εναρμονίζεται» με τις κατευθύνσεις του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού (και δη του ΕΣΠΑ). Η διαφοροποίηση αυτή, σκιαγραφεί μια μη δεσμευτική σχέση μεταξύ του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού, με τον πρώτο να διατηρεί ένα συντονιστικό ρόλο. Το ΠΔΕ και ο εν γένει αναπτυξιακός προγραμματισμός λαμβάνονται υπόψη και για την κατάρτιση της ΕΘΧΣΘΧ (Ν. 4546/2018)⁴⁵.

Η απροσδιοριστία της σχέσης μεταξύ Χωρικού και Αναπτυξιακού Σχεδιασμού αίρεται⁴⁶ στην περίπτωση των ΕΧΠ καθώς κατά την εκπόνησή τους «λαμβάνονται υπόψη» οι άξονες και στόχοι του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην εθνική κλίμακα, το ΠΔΕ, και τα όποια, κατά περίπτωση, σχετικά κείμενα αναπτυξιακού προγραμματισμού. Η εξέλιξη αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία καθώς τα ΕΧΠ εστιάζουν στην οργάνωση κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων και αναπτυξιακών υποδομών.

42 Βλ. ΦΕΚ 142/Α'/28.6.2014 και ΦΕΚ 241/Α'/23.12.2016, αντίστοιχα.

43 Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4269/2014 - ΦΕΚ 142/Α'/28.6.2014.

44 Βλ. ΦΕΚ 207/Α'/7.10.1999.

45 Βλ. ΦΕΚ 101/Α'/12.6.2018.

46 Βλ. Ν.4447/2016 - ΦΕΚ 241/Α'/23.12.2016.

Τα ΠΧΠ «εναρμονίζονται» με τις κατευθύνσεις των ΕΧΠ, τις οποίες συντονίζουν, εξειδικεύουν ή και συμπληρώνουν, και κατά την κατάρτισή τους «λαμβάνονται υπόψη» κείμενα αναπτυξιακού προγραμματισμού στην εθνική και στην περιφερειακή κλίμακα. Με τον υπερκείμενο Χωρικό Σχεδιασμό διατηρείται μια αυστηρή, ιεραρχική, σχέση, ενώ με τον Αναπτυξιακό Σχεδιασμό η συσχέτιση εμφανίζεται χαλαρή. Προβλέπεται η δυνατότητα διευθέτησης στις περιπτώσεις κατά τις οποίες προκύπτουν ασάφειες ή αντικρουόμενες κατευθύνσεις μεταξύ του Χωρικού Σχεδιασμού στην εθνική και στην περιφερειακή κλίμακα καθώς και μεταξύ των ΕΧΠ. Δεν υφίσταται ανάλογη πρόβλεψη, ωστόσο, για τη σχέση μεταξύ του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.

Τα ΕΠΧΣΑΑ και τα ΠΠΧΣΑΑ αποτελούσαν, σύμφωνα με την προϋπάρχουσα νομοθεσία (Ν. 2742/1999)⁴⁷ τη «βάση αναφοράς για το συντονισμό και εναρμόνιση των επιμέρους πολιτικών, προγραμμάτων και επενδυτικών σχεδίων». Κάτι τέτοιο, δεν υφίσταται πλέον. Σε επιχειρησιακό επίπεδο, ο Αναπτυξιακός Σχεδιασμός οφείλει να υποστηρίζει την υλοποίηση των κατευθύνσεων του Χωρικού Σχεδιασμού στην περιφερειακή κλίμακα καθώς «στο αναπτυξιακό πρόγραμμα κάθε περιφέρειας περιλαμβάνονται κατά προτεραιότητα τα έργα και οι δράσεις που προωθούν την εφαρμογή» του οικείου ΠΠΧΣΑΑ. Τα ΤΠΣ εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις του Περιφερειακού Χωροταξικού σχεδιασμού περιέχοντας τις αναγκαίες ρυθμίσεις για την επίτευξη των σκοπών τους ενώ προβλέπεται σχετικός έλεγχος συμβατότητας⁴⁸. Απουσιάζει στην περίπτωση αυτή κάποια αναφορά σε πιθανές κατευθύνσεις του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού. Αξιοσημείωτη, ωστόσο, είναι η διαφοροποίηση η οποία εντοπίζεται σε σχέση με τα ΕΠΣ τα οποία εναρμονίζονται τόσο με τον υπερκείμενο Χωρικό Σχεδιασμό όσο και με τις κατευθύνσεις του οικείου Αναπτυξιακού Σχεδιασμού. Τονίζεται, κατ' αυτόν τον τρόπο, η αναπτυξιακή διάστασή τους η οποία προκύπτει, ούτως ή άλλως, από τον χαρακτήρα τους ο οποίος αφορά, κυρίως, την υποδοχή επενδύσεων.

Παρά ταύτα, επισήμανσης χρήζει το ότι εξακολουθεί η μη υλοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων με κοινές, οριζόντιες, προδιαγραφές σε τοπικό επίπεδο⁴⁹. Η εν λόγω υλοποίηση περιορίζεται σε επιμέρους εργαλεία, και δη σε αυτά τα οποία εντάσσονται στη λογική της ΟΧΑ⁵⁰, τα οποία εφαρμόζονται σε υπο-περιφερειακό και σε τοπικό επίπεδο. Εξακολουθεί να υφίσταται, συνεπώς, η εν μέρει αναντιστοιχία μεταξύ του Χωρικού και

⁴⁷ Βλ. ΦΕΚ 207/Α'/7.10.1999.

⁴⁸ Γίνεται από την αρμόδια υπηρεσία της διοίκησης και το Κεντρικό Συμβούλιο Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων (ΚΕΣΥΠΟΘΑ, Ν. 4495/2017 - ΦΕΚ 167/Α'/3.11.2017).

⁴⁹ Βλ., επί παραδείγματι, Ν. 1622/1986 – ΦΕΚ 92/Α'/14.7.1986.

⁵⁰ Ιδιαίτερα το εργαλείο της ΟΧΕ εμφανίζει έντονα χωρική διάσταση ενώ κατά τη διαμόρφωσή του λαμβάνεται υπόψη ο Χωρικός Σχεδιασμός, (βλ. σχετικές προδιαγραφές: ΥΠΟΙΚ 2015).

του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού, με επακόλουθα το έλλειμμα εισροών αναπτυξιακών κατευθύνσεων για τα ΤΠΣ και την απουσία δυνατότητας ενίσχυσης της εφαρμογής του φυσικού σχεδιασμού μέσω αναπτυξιακών δράσεων (Οικονόμου, 2009).

Πρακτικά, ο Χωροταξικός Σχεδιασμός περιλαμβάνει κατευθύνσεις και ρυθμίσεις δεσμευτικές για τους δημόσιους φορείς που είναι αρμόδιοι για την εφαρμογή Χωρικής Πολιτικής, όσον αφορά στον υποκείμενο σχεδιασμό και υποδείξεις, ενδεικτικού χαρακτήρα όταν αφορούν άλλους δημόσιους φορείς όπως οι αρμόδιοι για την αναπτυξιακή πολιτική. Καθίσταται σαφές ότι ένα Χωροταξικό πλαίσιο, δύναται να προβλέψει τους υποδοχείς των παραγωγικών δραστηριοτήτων, όπως αυτές προκρίνονται από τον Αναπτυξιακό Σχεδιασμό, και να θέσει χωρικούς περιορισμούς (ενδεικτικά: με προσδιορισμό ζωνών προτεραιότητας ή εντατικοποίησης). Δεν δύναται ωστόσο, ούτε να δώσει δεσμευτικές κατευθύνσεις σχετικές με το αναπτυξιακό πρότυπο μιας χωρικής ενότητας (ενδεικτικά: προτεραιότητες κλαδικού χαρακτήρα) ούτε να «επιβάλλει» τα μέσα παρέμβασης της αναπτυξιακής πολιτικής (ενδεικτικά: επιδοτήσεις).

Σήμερα, δεν προβλέπεται κάποια διαδικασία ή μηχανισμός συντονισμού Χωρικής και Αναπτυξιακής πολιτικής μέσω δεσμευτικών διατάξεων. Τουναντίον, η διαμόρφωσή τους προκύπτει από διακριτές διαδικασίες οποίες έχουν διαφορετική μεθοδολογία και φιλοσοφία προσέγγισης και προωθούνται από διαφορετικούς κεντρικούς φορείς⁵¹. Βεβαίως, κατά καιρούς η ελληνική Πολιτεία έχει προβλέψει συντονιστικές δομές, όπως το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος (Ν. 360/1976)⁵² και την Επιτροπή Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης (Ν. 2742/1999)⁵³, με αποφασιστικές αρμοδιότητες. Ωστόσο, η λειτουργία των εν λόγω δομών κρίνεται, τουλάχιστον, αμφιλεγόμενη και, πιθανότατα, αυτός είναι και ο λόγος της κατάργησής τους (Ν. 4269/2014)⁵⁴. Κατά το πρότυπο των χερσαίων πλαισίων, η αποκλειστική αρμοδιότητα για την κατάρτιση και παρακολούθηση του θαλασσιού χωροταξικού σχεδιασμού ανατίθεται αποκλειστικά στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ) (Ν. 4546/2018)⁵⁵. Η επιλογή αυτή καίτοι, ενδεχομένως, εξασφαλίζει ευελιξία και αμεσότητα, υφίσταται κριτική κυρίως λόγω της πολυπλοκότητας των σχέσεων στο θαλάσσιο περιβάλλον, το πλήθος των εμπλεκομένων και την πολυδιάσπαση των σχετικών διοικητικών αρμοδιοτήτων (Ασπρογέρακας και Λάζογλου, 2018).

⁵¹ Άμεση σύνδεση υπήρξε κατά την περίοδο λειτουργίας του Υπουργείου Συντονισμού (1945-1982). Βλ. Α.Ν. 718 – ΦΕΚ 298/Α'/11.12.1945 και Ν. 1266/1982 - ΦΕΚ 12/Α'/2.2.1982.

⁵² Βλ. ΦΕΚ 151/Α'/22.06.1976.

⁵³ Βλ. ΦΕΚ 207/Α'/7.10.1999.

⁵⁴ Βλ. ΦΕΚ 142/Α'/28.6.2014.

⁵⁵ Βλ. ΦΕΚ 101/Α'/12.6.2018.

Η πολιτική χορήγησης ενισχύσεων (κινήτρων) για την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων παρουσιάζει και αυτή περιορισμένη συνέργεια με το Χωρικό Σχεδιασμό, διαχρονικά, και τα χωρικά αποτελέσματά της χαρακτηρίζονται, αν μη τι άλλο, ως αμφιλεγόμενα. Τούτο προκύπτει παρά το γεγονός ότι τα σχετικά θεσμικά εργαλεία περιλαμβάνουν χωρικά κριτήρια στην κατανομή των ενισχύσεων (μέσω του συστήματος ζωνών). Αυτό διότι σε αρκετούς από τους προϊσχύσαντες Αναπτυξιακούς Νόμους⁵⁶ η χωρική διάσταση των οικείων διατάξεων εμφανίζεται ισχνή. Ο υφιστάμενος Αναπτυξιακός Νόμος (Ν. 4399/2016 όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 4635/2019)⁵⁷, ωστόσο, εμφανίζει σαφέστερη χωρική θεώρηση. Τούτο διότι στην κατεύθυνση του εντοπισμού των λιγότερο ευνοημένων περιοχών και της ένταξής τους σε ειδικές κατηγορίες ενίσχυσης, χαρακτηρίζει μια περιοχή (στο χωρικό επίπεδο της Δημοτικής Ενότητας, πρωτοβάθμιου ΟΤΑ) ως «ειδική»: (α) με γεωγραφικά κριτήρια: όταν μια περιοχή πληροί τουλάχιστον ένα εκ των κριτηρίων της ορεινότητας⁵⁸, της μεθοριακότητας⁵⁹ και της νησιωτικότητας⁶⁰, (β) όταν καταγράφει πληθυσμιακή μείωση της τάξης του 30% και άνω, μεταξύ των ετών απογραφής 2001 και 2011, και (γ) όταν αποτελεί υποδοχέα ιδιαίτερα αυξημένων προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών (Αγαθονήσι, Κάλυμνος, Καστελόριζο, Κως, Λέρος, Λέσβος, Σάμος, Σύμη, Χίος).

Η ενισχυμένη χωρική θεώρηση τεκμαίρεται και από την ένταξη στις διατάξεις του νόμου της προσπάθειας καθιέρωσης Ενιαίου Ψηφιακού Χάρτη με την ανάπτυξη ηλεκτρονικής βάσης κρίσιμων γεωχωρικών δεδομένων που συνδέονται με την άσκηση επενδυτικής ή κατασκευαστικής δραστηριότητας. Στόχο αποτελεί η επιτάχυνση της

56 Επί παραδείγματι, βλ. Ν. 3908/2011 – ΦΕΚ 8/Α'/1.2.2011. Ο εν λόγω Αναπτυξιακός Νόμος καθορίζει το ποσοστό των περιφερειακών ενισχύσεων βασιζόμενος αποκλειστικά στο μακροοικονομικό δείκτη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (ως προς τον αντίστοιχο εθνικό μέσο όρο) και αγνοώντας την εσωτερική γεωγραφική δομή των περιφερειών και κάποια, ενδεχομένως ιδιαίτερα, χωρικά χαρακτηριστικά της κατανομής των παραγωγικών λειτουργιών καθώς και τις κατευθύνσεις του Χωρικού Σχεδιασμού (Ασπρογέρακας, 2016β).

57 Βλ. ΦΕΚ 117/Α'/22.06.2016 και ΦΕΚ 167/Α'/30.10.2019 αντίστοιχα.

58 Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, η ορεινή περιοχή ορίζεται ως: δημοτικά και κοινοτικά διαμερίσματα, των οποίων η επιφάνεια είναι κατ' εξοχήν κεκλιμένη και ανώμαλη, διακόπτεται από χαράδρες ή καλύπτεται από απότομους ορεινούς όγκους, οι οποίοι δημιουργούν στο έδαφος βαθιές και πολλαπλές πτυχώσεις με υψομετρικές διαφορές σημείων των δημοτικών ή κοινοτικών διαμερισμάτων πάνω από 400 μέτρα, καθώς, επίσης, δημοτικά και κοινοτικά διαμερίσματα των οποίων ολόκληρη η επιφάνεια ή μεγάλο μέρος αυτής βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από 800 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας. Εξαιρούνται του ορισμού οι Δημοτικές Ενότητες του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας.

59 Στην κατηγορία αυτή υπάγονται περιοχές με απόσταση ως και 30 χιλιομέτρων από τα χερσαία σύνορα. Υπάγονται, επίσης, τα νησιά της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, η Σαμοθράκη και τα νησιά του Νομού Δωδεκανήσου.

60 Στην κατηγορία αυτή υπάγονται νησιά με μόνιμο πληθυσμό μικρότερο των 3.100 κατοίκων (όπως προέκυψε κατά την απογραφή του έτους 2011).

οικονομικής ανάπτυξης μέσω της αντιμετώπισης των γραφειοκρατικών αγκυλώσεων, της εξάλειψης των δυνητικών εστίων διαφθοράς και της ενίσχυσης της ασφάλειας δικαίου κατά τη διενέργεια επενδύσεων. Προς την ίδια κατεύθυνση, η διαδικασία προέγκρισης των ΕΠΣ καθίσταται προαιρετική⁶¹, προσδοκώντας στην επιτάχυνση της χωροθέτησης επενδύσεων⁶², και η εκπόνηση των ΤΠΣ δύναται να πραγματοποιείται και στο χωρικό επίπεδο των Δημοτικών Ενοτήτων ΟΤΑ⁶³ (μιας ή περισσότερων), κάτι που θα επιτρέψει τη χωρική εστίαση σε περιοχές προτεραιότητας και την ταχύτερη ολοκλήρωση του σχεδιασμού, ιδιαίτερα σε περιοχές οι οποίες υφίστανται αυξημένες πιέσεις.

Ο χαρακτήρας των ΕΠΣ, η συντομότερη διαδικασία έγκρισής τους και οι περιορισμένες από το νόμο απαιτήσεις ένταξης στις διατάξεις τους, διαμορφώνουν κλίμα προβληματισμού σε σχέση με την ενδεχόμενη επικράτηση του «ειδικού» επί του τυπικού σχεδιασμού που εκφράζουν τα ΤΠΣ. Διαμορφώνεται ο κίνδυνος, διάσπαρτων, αποσπασματικών, παρεμβάσεων, σε βάρος μιας στρατηγικής - καθολικής θεώρησης, ιδιαίτερα σε χωρικές ενότητες με έντονο επενδυτικό - αναπτυξιακό ενδιαφέρον.

Χωρική διάσταση αναγνωρίζεται και στην προσπάθεια ενίσχυσης της βιομηχανικής δραστηριότητας σε οργανωμένους υποδοχείς⁶⁴ και των επιχειρηματικών συστάδων (clusters)⁶⁵. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στη δυνατότητα ανάπτυξης βιομηχανικών δραστηριοτήτων «μέσης όχλησης» (κατηγορία Α2 της περιβαλλοντικής αδειοδότησης) στην Αττική, υπό την προϋπόθεση ότι αυτές εγκαθίστανται σε οργανωμένους υποδοχείς διάταξη που εναρμονίζεται με τη στόχευση του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΡΣΑ) (Ν. 4277/2014)⁶⁶ αναφορικά με την προσέλκυση των εν λόγω δραστηριοτήτων.

Τέλος, σε σχέση με ρυθμίσεις οριζόντιου χαρακτήρα αξίζει αναφοράς η παλαιότερη προσπάθεια αντιστοίχισης των κατηγοριών χρήσεων γης (Ν. 4269/2014)⁶⁷ με τους Κωδικούς Αριθμούς Δραστηριότητας (ΚΑΔ), όπως αυτοί αναφέρονται στην εκάστοτε

61 Βλ. Ν. 4635/2019 - ΦΕΚ 167/Α'/30.10.2019.

62 Εκφράζεται, ωστόσο, επιφύλαξη ως προς τη σκοπιμότητα σε επίπεδο ασφάλειας δικαίου καθώς η διαδικασία προέγκρισης διαμορφώνει δεσμεύσεις ως προς τους όρους ανάπτυξης της επένδυσης και από την πλευρά του δημοσίου. Σε κάθε περίπτωση, η δυνατότητα επιλογής αποτελεί στοιχείο διευκόλυνσης της διαδικασίας χωροθέτησης.

63 Δηλ. των πρώην «Καποδιστριακών» δήμων.

64 Η αναφορά γίνεται για τις Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές Περιοχές (ΒΕΠΕ), τα Επιχειρηματικά Πάρκα, εξαιρουμένων των Επιχειρηματικών Πάρκων Ενδιάμεσου Βαθμού Οργάνωσης (ΕΠΕΒΟ), τα Τεχνολογικά Πάρκα και τους Θύλακες Υποδοχής Καινοτόμων Δραστηριοτήτων (ΘΥΚΔ).

65 Οι επιχειρηματικές συστάδες απαρτίζονται από τουλάχιστον 6 επιχειρήσεις στην Περιφέρεια Αττικής ή στο Νομό Θεσσαλονίκης ή από τουλάχιστον 4 επιχειρήσεις στους υπόλοιπους νομούς.

66 Βλ. ΦΕΚ 156/Α'/2.8.2014.

67 Ν. 4269/2014 - ΦΕΚ 142/Α'/28.6.2014.

Εθνική Ονοματολογία Οικονομικών Δραστηριοτήτων (ΕΟΟΔ)⁶⁸. Οι σχετικές διατάξεις δεν έτυχαν εφαρμογής λόγω του βραχύβιου χαρακτήρα τους⁶⁹ ενώ απουσιάζουν από την ισχύουσα νομοθεσία περί χρήσεων γης⁷⁰.

4. ΠΑΡΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΗ ΕΠΑΡΚΟΥΣ ΣΥΜΠΛΕΞΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΑΡΙΟΥ

4.1. Η πολιτική "αποκέντρωσης" και οι χωρικές της παρενέργειες

Η έλλειψη συγχρονισμού και συνέπειας μεταξύ των πολιτικών οι οποίες στοχεύουν στη σχεδιασμένη χωρική ανάπτυξη, σε διάφορες χωρικές κλίμακες, υπονομεύει την αποτελεσματικότητά τους και, επιπρόσθετα, εγκυμονεί κινδύνους υποβάθμισης του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Στην Ελλάδα, η πλέον χαρακτηριστική περίπτωση είναι αυτή της ανεξέλεγκτης συγκέντρωσης βιομηχανικών δραστηριοτήτων πλησίον της Αττικής (Βοιωτία, Εύβοια, Κορινθία), ένεκα της αποσπασματικής θεώρησης του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού και της συνακόλουθης αδράνειας του Χωρικού Σχεδιασμού⁷¹. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 διαμορφώνεται στην Ελλάδα μια πολιτική αποκέντρωσης των βιομηχανικών δραστηριοτήτων, με την πρόβλεψη – και την παγίωση – κινήτρων για την εγκατάσταση βιομηχανικών επιχειρήσεων εκτός Αττικής⁷². Ωστόσο, οι κατά καιρούς διατάξεις για την ανάγκη χωροταξικού σχεδιασμού για την ανάπτυξη των βιομηχανικών ζωνών καθώς και για την επιλογή των Βιομηχανικών Περιοχών (ΒΙΠΕ) βάσει των υφιστάμενων σχεδίων και προγραμμάτων χωροταξίας και προστασίας του περιβάλλοντος, παρέμειναν, επί της ουσίας, ανενεργές⁷³.

Το προηγούμενο ΡΣΑ (Ν. 1515/1985)⁷⁴, συνεχίζοντας τη μέχρι τότε υφιστάμενη πολιτική, έθετε ως βασικό στόχο την ανάσχεση της διόγκωσης των οικονομικών

68 Α.Υ.Ο.Ο. 1100330/1954/ΔΜ/ΠΟΛ. 1133/6.10.2008, όπως τροποποιήθηκε με την Α.Υ.Ο.Ο. 1061748/987/ΔΜΒ'/ΠΟΛ. 1086/22.6.2009.

69 Καταργήθηκαν με το Ν. 4389/2016 - ΦΕΚ 94/Α'/27.5.2016.

70 Προεδρικό Διάταγμα 59/18 - ΦΕΚ 114/Α'/29.6.2018.

71 Ενδεικτικά, στη Βοιωτία λειτουργεί μόνο ένας οργανωμένος υποδοχέας (ΒΙΠΕ Θίσβης, Ν. 4458/1965 – ΦΕΚ 33/Α'.27.2.1965 και Ν. 2545/1997 – ΦΕΚ 254/Α'/15.12.1997), καλύπτοντας τις ανάγκες περιορισμένου αριθμού επιχειρήσεων.

72 Ενδεικτικά, βλ. Α. Ν. 147/1967 – ΦΕΚ 173/Α'/9.10.1967, Ν. 1078/1971 – ΦΕΚ 273/Α'/27.12.1971, Ν. 849/1978 – ΦΕΚ 232/Α'/22.12.1978 και Ν. 1116/1981 – ΦΕΚ 8/Α'/14.1.1981. Βλ. και Καλογήρου κ.ά. (1989).

73 Ενδεικτικά, βλ. Ν. 742/1977 – ΦΕΚ 319/Α'/17.10.1977 και Ν. 360/1976 – ΦΕΚ 151/Α'/22.6.1976.

74 Βλ. ΦΕΚ 18/Α'/18.2.1985.

δραστηριοτήτων στην Αττική, χωρίς, ωστόσο, να έχει ρυθμιστεί το ζήτημα της υποδοχής της οικείας ζήτησης στις γειτονικές περιφέρειες. Ως εκ τούτου, οι οικονομικές δραστηριότητες, και δη οι βιομηχανικές, αναπτύσσονται σε άτυπους, ανοργάνωτους, θύλακες, με αξιοποίηση του ευνοϊκού καθεστώτος της εκτός σχεδίου δόμησης. Η μετακίνηση αυτή των οικονομικών δραστηριοτήτων είχε ως αποτέλεσμα να δαπανούνται καθημερινά σημαντικοί πόροι στη μεταφορά υλικών, προϊόντων και εργαζομένων (μεταξύ Αττικής, Βοιωτίας και Κορινθίας), με συνέπεια τόσο την επιβάρυνση του περιβάλλοντος όσο και των τιμών των τελικών προϊόντων. Οι επιπτώσεις για το περιβάλλον και ειδικά για τη δημόσια υγεία, οι οποίες απορρέουν από αυτή την πρακτική, αναδείχθηκαν εμφαντικά με τη διαπίστωση υψηλού επιπέδου ρύπανσης, από υγρά τοξικά απόβλητα (εξασθενές χρώμιο), στην ευρύτερη περιοχή του ποταμού Ασωπού⁷⁵. Το ζήτημα έλαβε έντονη δημοσιότητα⁷⁶ και, μάλιστα, προκάλεσε και την παρέμβαση του ΣτΕ⁷⁷, έπειτα από προσφυγή πολιτών.

Το υφιστάμενο ΡΣΑ (Ν. 4277/2014)⁷⁸, το οποίο επέχει θέση Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου για την Αττική, ανατρέπει την πολιτική της αποκέντρωσης, επιτρέποντας εκ νέου την εγκατάσταση βιομηχανικών δραστηριοτήτων «μέσης όχλησης» στην Περιφέρεια Αττικής, υπό την προϋπόθεση ότι αυτές εγκαθίστανται σε οργανωμένους υποδοχείς. Ο υφιστάμενος Αναπτυξιακός Νόμος (Ν. 4635/2019)⁷⁹ εναρμονίζεται με το ΡΣΑ, συμπεριλαμβάνοντας ανάλογη σχετική πρόβλεψη.

Η εν λόγω εναρμόνιση αναμένεται να επιδράσει θετικά και στην παρενέργεια η οποία σχετίζεται με την αποτίμηση του (κατά κεφαλήν) ΑΕΠ. Η «εξαγωγή» τμήματος της βιομηχανικής δραστηριότητας της Αττικής στις όμορες περιοχές, προκαλεί την αναντιστοιχία μεταξύ των επίσημων στοιχείων του (κατά κεφαλήν) ΑΕΠ, όπως αυτά αποτιμώνται από την ΕΛΣΤΑΤ, και της πραγματικής, βάσει της εμπειρικής παρατήρησης, κατάστασης (Αρτελάρης κ.ά. 2011· Πετράκος και Ψυχάρης, 2016). Ως εκ τούτου, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδος εμφανίζεται «διογκωμένο», καθώς το μεγαλύτερο μέρος του παραγόμενου βιομηχανικού ΑΕΠ «επιστρέφει» στην Περιφέρεια Αττικής. Αντιστοίχως, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιφέρειας Αττικής εμφανίζεται

75 Βλ. και σχετική μελέτη από το ΤΕΕ (ΤΕΕ 2009), inter alia. Βλ. και Χριστοφορίδου κ.ά. (2011).

76 Κυρίως στον έντυπο Τύπο. Ενδεικτικά, βλ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (27.08.2006), «Η ρύπανση πνίγει τη ζωή στον Ασωπό».

77 Βλ. Απόφαση 3943/2015 του Ε' Τμήματος του ΣτΕ. Ενδεικτικά, βλ. και ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (19.11.2015), «ΣτΕ: Άμεσα μέτρα για τον Ασωπό και κυρώσεις» και ΕΘΝΟΣ (19.11.2015), «Λουκέτο σε μονάδες που μολύνουν τον Ασωπό».

78 Βλ. ΦΕΚ 156/Α'/2.8.2014.

79 Βλ. ΦΕΚ 167/Α'/30.10.2019.

«συρρικνωμένο». Παρενέργεια αυτής της στρέβλωσης για την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας είναι η αποστέρηση κονδυλίων από τα ΕΔΕΤ⁸⁰.

4.2. Δυνατότητες σύμπλεξης του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα

Μέσω του Χωρικού Σχεδιασμού είναι δυνατή η ρύθμιση του χώρου ούτως ώστε να υποστηρίζονται οι επιλογές του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού. Η δυνατότητα αυτή επιτρέπει την ορθολογική αξιοποίηση του χώρου, εντός φάσματος ανταγωνιστικών – και ενίοτε αμοιβαίως αποκλεισμένων – επιλογών. Στην κατεύθυνση αυτή, λειτουργεί ήδη η χωροθέτηση οργανωμένων υποδοχέων παραγωγικών δραστηριοτήτων⁸¹. Στο πεδίο αυτό, ο Χωρικός Σχεδιασμός δρα ως εξής: (α) επιτρέπει την, σε στρατηγικό επίπεδο, κατάλληλη μακροσκοπική χωροθέτηση του υποδοχέα (β) την εξασφάλιση των απαραίτητων υποδομών (π.χ. υποδομές πρόσβασης), (γ) εξυπηρετεί την αποτελεσματική διασύνδεση και εσωτερική οργάνωση των ενοτήτων και των εγκαταστάσεων του υποδοχέα και την ένταξή του στον ευρύτερο χώρο, με όρους φυσικού σχεδιασμού και (δ) διευκολύνει την αποτελεσματική λειτουργία του υποδοχέα δίνοντας τη δυνατότητα ρύθμισης του περιβάλλοντα χώρου, με εργαλεία τα οποία αποτρέπουν τη χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων εκτός των οργανωμένων ενοτήτων.

Προς την κατεύθυνση αυτή, λειτουργεί το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ)⁸² του Δήμου Σχηματαρίου⁸³ (Απόφαση 105787/12588)⁸⁴ με το οποίο επιχειρείται η ρύθμιση του χώρου, σε μια χωρική ενότητα με σημαντικές υποδομές (οδικό δίκτυο, σιδηροδρομικό δίκτυο, αεροδρόμιο) και έντονη συγκέντρωση βιομηχανικών και εμπορικών επιχειρήσεων, εθνικής και διεθνούς εμβέλειας. Η προσπάσιμότητα στην εθνική οδό αποτέλεσε την κυριότερη παράμετρο για την ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στην περιοχή και τη διαμόρφωση των σχετικών θυλάκων. Τούτο διότι οι οικονομικές δραστηριότητες

80 Η κατανομή των χρηματοδοτικών πόρων της Πολιτικής Συνοχής στις περιφέρειες της ΕΕ γίνεται στη βάση της κατάταξής τους σε: (α) λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες (με κατά κεφαλήν ΑΕΠ μικρότερο του 75% του μέσου όρου της ΕΕ), (β) περιφέρειες μετάβασης (με κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεγαλύτερο του 75% και μικρότερο του 90% του μέσου όρου της ΕΕ) και (γ) περισσότερο αναπτυγμένες περιφέρειες (με κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεγαλύτερο του 90% του μέσου όρου της ΕΕ). Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας εντάσσεται στις περιφέρειες μετάβασης.

81 Βλ. Ν. 3982/2011 - ΦΕΚ 143/Α'/17.6.2011.

82 Τα ΓΠΣ αποτέλεσαν κατευθυντήρια σχέδια για την ορθολογική οργάνωση και ανάπτυξη των πόλεων, στη βάση της θεώρησης των πόλεων ως ενιαία σύνολα (Αραβαντινός, 2007. Μέλισσας, 2010). «Διάδοχοι» των ΓΠΣ θεωρούνται τα ΟΠΣ τα οποία εγκρίνονται με Προεδρικό Διάταγμα.

83 Με την εφαρμογή του Προγράμματος Καλλικράτης (Ν. 3852/2010 - ΦΕΚ 87/Α'/7.6.2010) ο Δήμος Σχηματαρίου καταργήθηκε και ενσωματώθηκε στο νέο Δήμο Τανάγρας.

84 Βλ. ΦΕΚ 607/ΑΑΠ/31.12.2010.

αναπτύχθηκαν εκατέρωθεν και κατά μήκος της εθνικής οδού, επί των βοηθητικών οδών. Το εν λόγω ΓΠΣ διαμορφώνει "υποδοχείς παραγωγικών δραστηριοτήτων" και καθορίζει ζώνες "περιορισμού της ανάπτυξης και προστασίας ευαίσθητων περιοχών" ούτως ώστε να προκύψουν αντικίνητρα για τη χωροθέτηση επιχειρήσεων εκτός των προσδιορισμένων υποδοχέων. Με τον τρόπο αυτό, περιορίζεται το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας της οργανωμένης, και για το λόγο αυτό ακριβότερης, γης σε σχέση με το μη οργανωμένο χώρο της υπαίθρου ο οποίος επιτρέπει την οικονομικότερη, για τον επιχειρηματία, αρχική εγκατάσταση. Η πρακτική της εγκατάστασης σε χώρους εκτός των προσδιορισμένων υποδοχέων, πέρα από το γεγονός ότι εγκυμονεί κινδύνους για το περιβάλλον, υπονομεύει την προοπτική ανάπτυξης επιχειρηματικού οικοσυστήματος (λειτουργώντας ανασχετικά ως προς τη δυνατότητα διαμόρφωσης οικονομικών κλίμακας). Καθίσταται προφανές ότι ο Χωρικός Σχεδιασμός πρέπει να έχει προληπτικό χαρακτήρα. Η *a posteriori* προσπάθεια ρύθμισης έχει περιορισμένες δυνατότητες και, συνήθως, εξαντλείται σε μια προσέγγιση τακτοποίησης της ανοργάνωτης υφιστάμενης κατάστασης.

Στην ευρύτερη χωρική ενότητα Οινόφυτα – Θήβα – Θίβη, ο Χωροταξικός Σχεδιασμός, και δη το οικείο ΠΠΧΣΑΑ, προβλέπει την οργάνωση μιας Περιοχής Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ) (Ν. 2742/1999)⁸⁵. Οι ΠΕΧΠ τοποθετούνται, στο σύστημα του Χωρικού Σχεδιασμού, μεταξύ της περιφερειακής και της τοπικής κλίμακας. Η έγκρισή τους αφορά, κατά περίπτωση, το ΥΠΕΝ, το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων και το Υπουργείο Οικονομικών ενώ η παρακολούθησή τους γίνεται αποκλειστικά από το ΥΠΕΝ. Οι προδιαγραφές σύνταξης των ΠΕΧΠ, ωστόσο, δεν υφίστανται, με αποτέλεσμα το εργαλείο να καθίσταται ανενεργό.

Το εργαλείο των ΠΕΧΠ έχει, επί της αρχής, αμυντικό, αποκαταστατικό, ρόλο καθώς προβλέπεται για περιοχές οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερα ή/και σημαντικά προβλήματα χωρικής ανάπτυξης. Ως τέτοιες θεωρούνται, ενδεικτικά και όχι αποκλειστικά, οι περιοχές οι οποίες: (α) υφίστανται χωρικές επιπτώσεις από μεγάλης κλίμακας έργα ή παρεμβάσεις, (β) εμφανίζουν ιδιαίτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά (ορεινότητα, νησιωτικότητα, μεθοριακότητα, δυσχερής προσπελασιμότητα) και (γ) αντιμετωπίζουν έκτακτες ανάγκες εξαιτίας φυσικών ή τεχνολογικών καταστροφών και κινδύνων (σεισμοί, πλημμύρες, κατολισθήσεις, δυσμενείς κλιματικές συνθήκες).

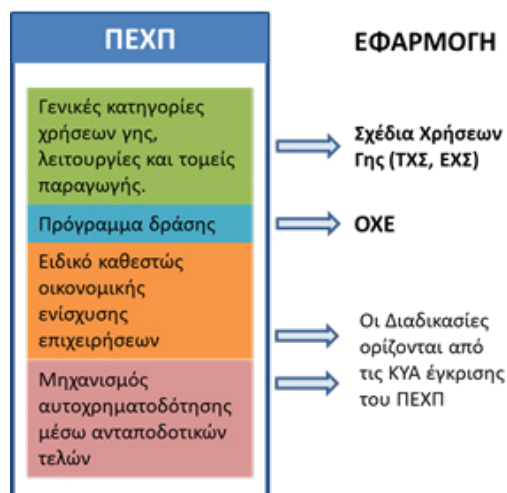
Η θεσμοθέτηση μιας ΠΕΧΠ δύναται, να περιλαμβάνει χωρικές ρυθμίσεις, πρόγραμμα δράσης και μηχανισμό αυτοχρηματοδότησης. Αναλυτικότερα προσδιορίζει: (α) γενικές κατηγορίες χρήσεων γης, λειτουργίες και τομείς παραγωγής, (β) συντονισμένο πρόγραμμα μέτρων και έργων, κατά φάσεις και φορείς χρηματοδότησης, (γ) ειδικά καθεστώτα οικονομικής ενίσχυσης των επιχειρήσεων οι οποίες εγκαθίστανται σε

⁸⁵ Βλ. ΦΕΚ 207/Α'/7.10.1999.

αυτήν, κατά παρέκκλιση της ισχύουσας αναπτυξιακής νομοθεσίας μετά από κατάρτιση σχετικής μελέτης σκοπιμότητας και (δ) ανταποδοτικά τέλη στις δραστηριότητες οι οποίες αναπτύσσονται σε αυτήν, για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων και έργων.

Ως προς τις κατευθύνσεις ρύθμισης των χρήσεων γης και των επιτρεπόμενων λειτουργιών, η εξειδίκευση και η εφαρμογή με κανονιστικούς όρους δύναται να γίνει μέσω είτε των ΤΠΣ είτε των ΕΠΣ (Ν. 4447/2016)⁸⁶. Για τη χρηματοδότηση του προγράμματος δράσης υπάρχει η δυνατότητα συνεργειών με το εργαλείο των ΟΧΕ (για την προώθηση στρατηγικών εκτός της ΒΑΑ). Μέσω ειδικών καθεστώτων κινήτρων και των ανταποδοτικών τελών, είναι δυνατή η άμεση ενσωμάτωση κατευθύνσεων αναπτυξιακής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση, το εργαλείο των ΠΕΧΠ διακρίνεται για τον σύνθετο, ολοκληρωμένο, χαρακτήρα του καθώς συνδυάζει ρυθμίσεις και δράσεις χωρικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα, δίνοντας τη δυνατότητα συνεργειών μεταξύ των οικείων πολιτικών.

Διάγραμμα 3. Το εργαλείο των ΠΕΧΠ και η προτεινόμενη λειτουργία του

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Ο Χωρικός Σχεδιασμός δεν αποτέλεσε, ωστόσο την πρώτη επιλογή, ούτε στην εν λόγω περίπτωση, καθώς για την αντιμετώπιση του ζητήματος της ρύπανσης του ποταμού Ασωπού προκρίθηκε η επιλογή ενός *ad hoc* Ολοκληρωμένου Σχεδίου Στρατηγικών

86 Βλ. ΦΕΚ 241/Α'/23.12.2016.

Παρεμβάσεων (ΟΣΣΠ) της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας (Ν. 4605/2019)^{87,88}. Το εν λόγω ΟΣΣΠ περιλαμβάνει δράσεις για την οργάνωση και εξυγίανση της άτυπης βιομηχανικής συγκέντρωσης στην περιοχή των Οινόφυτων και για την αστική, κοινωνική, περιβαλλοντική και επιχειρηματική εξυγίανση της ευρύτερης περιοχής της λεκάνης απορροής του ποταμού Ασωπού⁸⁹. Επιδιώκεται, *inter alia*, η ίδρυση ενός Επιχειρηματικού Πάρκου Εξυγίανσης (ΕΠΕ) και η χρηματοδότηση του προγράμματος δράσης μέσω του εργαλείου της ΟΧΕ (προϋπολογισμός: €251.000.000)⁹⁰.

Οι ΟΧΕ αποτελούν αναπτυξιακό εργαλείο με ενσωματωμένο χρηματοδοτικό μηχανισμό και φέρουν ομοιότητες, ως προς τη φιλοσοφία και τη στρατηγική προσέγγιση, με τα Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ) τα οποία υλάγονται στην νομοθεσία του χωροταξικού σχεδιασμού⁹¹. Τα τελευταία δύναται να χαρακτηριστούν ως χωρικά σχέδια με προγραμματικό χαρακτήρα⁹². Τόσο οι ΟΧΕ όσο και τα ΣΟΑΠ καλύπτουν περιοχές με προβλήματα χωρικής ανάπτυξης. Οι ΟΧΕ, ωστόσο, διαθέτουν επιθετικότερη προσέγγιση και ευκρινέστερο αναπτυξιακό προσανατολισμό. Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, έχει αναδειχθεί (Ασπρογέρακας, 2016α) η σημασία των συνεργειών οι οποίες επιτυγχάνονται μεταξύ των εργαλείων των ΟΧΕ και των ΣΟΑΠ καθώς: (α) κατά την διαμόρφωση των ΟΧΕ, λαμβάνεται υπόψη ο Χωρικός Σχεδιασμός, τόσο σε επίπεδο κατευθύνσεων όσο και σε προγραμματικό επίπεδο (ΣΟΑΠ) και (β) οι ΟΧΕ αποτέλεσαν βασικό εργαλείο χρηματοδότησης των ΣΟΑΠ κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο. Βεβαίως, αν και πρόκειται για σημαντικό βήμα συντονισμού των πολιτικών σε τοπικό επίπεδο, με ευθυγράμμιση των προτεραιοτήτων τους, είναι ακόμα μεγάλα τα περιθώρια συνεργειών, κυρίως ως προς την επιχειρησιακή σύνδεση και τις δομές διακυβέρνησης (Ασπρογέρακας, 2016α· Asprogerakas, 2020).

87 Βλ. ΦΕΚ 52/Α'/01.04.2019 και ΦΕΚ 81/Α'/28.05.2019.

88 Η επιλογή *ad hoc* λύσεων για σημαντικές παρεμβάσεις αποτελεί πάγια τακτική στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η χωροθέτηση των Ολυμπιακών έργων (Serraos κ.ά., 2009) και η ανάπτυξη του χώρου του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού (Βασενχόβεν, 2018).

89 Βάσει σχετικής πρότασης της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας (βλ. επιστολή αριθμ. πρωτ. 287157/2899/22.12.2017). Βλ. και Απόφαση 16784 – ΦΕΚ 609/Β' 22.09.2018.

90 Βλ. Ηλεκτρονική Καθημερινή Ενημέρωση ΤΕΕ, τεύχος 1656 (14.01.2019), «Εγκρίθηκε η ΟΧΕ του Ασωπού».

91 Το ΣΟΑΠ διαφοροποιείται από την ΠΕΧΠ καθώς εστιάζει στην αστική – περιαστική χωρική κλίμακα. Βλ. Ν. 2742/1999 – ΦΕΚ 207/Α'/7.10.1999.

92 Οι ΟΧΕ περιορίζονται στις δράσεις για τις οποίες προβλέπεται η σχετική χρηματοδότηση ενώ το ΣΟΑΠ περιλαμβάνει, εκτός από έργα και νομοθετικές, διοικητικές ρυθμίσεις, ή και άλλες, άυλες, δράσεις.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η, διαχρονικά, μη επαρκής σύμπλεξη η οποία διέπει το ρόλο και τη σχέση των πολιτικών του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα αποτελεί κοινή διαπίστωση. Τούτο διότι τα συστήματα του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα, τα οποία στο εσωτερικό τους καθορίζονται από κατακόρυφα ιεραρχικές, δεσμευτικές, σχέσεις, συμπλέκονται ανεπαρκώς. Η απουσία επαρκούς σύμπλεξης, εν τέλει, επιφέρει πολύπλευρες παρενέργειες στη χωρική ανάπτυξη και στο περιβάλλον. Το παράδειγμα διαμόρφωσης της άτυπης βιομηχανικής ενότητας στην ευρύτερη περιοχή Οινόφυτα – Θήβα – Θίβη, είναι, ίσως, το πλέον αξιοσημείωτο με επιπτώσεις στον περιφερειακό αναπτυξιακό σχεδιασμό, στην οργάνωση του χώρου, στο περιβάλλον και στη δημόσια υγεία.

Η πρόσφατη θεσμική μεταρρύθμιση του πλαισίου το οποίο διέπει το σχεδιασμό στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από αμφισημία σε σχέση με τη σύνδεση των δύο πολιτικών. Παύει να δίνει προτεραιότητα στον Αναπτυξιακό Σχεδιασμό (έναντι του Χωρικού Σχεδιασμού), ενώ ταυτόχρονα αποκαθιστά μια, έστω μη δεσμευτική, σχέση των Ειδικών (τομεακών) Πλαισίων με τα αντίστοιχα αναπτυξιακά εργαλεία. Ιδιαίτερης μνείας χρήζει το εργαλείο των ΕΠΣ το οποίο «προσαρμόζεται» πολυδιάστατα στον Αναπτυξιακό Σχεδιασμό και το οποίο έχει, δεχτεί αρνητική κριτική, καθότι θεωρείται ότι συνιστά μέσο παράκαμψης του «παραδοσιακού» Χωρικού Σχεδιασμού. Προς την ίδια κατεύθυνση, κινείται η πολιτική κινήτρων προς επιχειρήσεις η οποία απέκτησε, τα τελευταία χρόνια, εντονότερη χωρική διάσταση.

Η ανάδυση της διάστασης της εδαφικής συνοχής διαμορφώνει ένα πλαίσιο ανάδειξης του Χωρικού Σχεδιασμού σε εργαλείο συντονισμού και ολοκλήρωσης των πολιτικών σχεδιασμού, καθώς και καθοδήγησης των χωρικών αποτελεσμάτων, με έμφαση στον στρατηγικό χαρακτήρα του. Επιπρόσθετα, η τοποκεντρική προσέγγιση η οποία διαπνέει τον σχεδιασμό επιδρά καταλυτικά στην προσπάθεια του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού για τη βέλτιστη αξιοποίηση των χωρικών πλεονεκτημάτων. Πρόδηλη καθίσταται η διαμόρφωση (ευνοϊκών) συνθηκών ανάπτυξης συνεργειών, οριζόντια, ανάμεσα στις χωρικές και στις αναπτυξιακές πολιτικές. Προς αυτή την κατεύθυνση, απαραίτητη κρίνεται η ενεργοποίηση οικείων εργαλείων τα οποία διακρίνονται για τον σύνθετο, ολοκληρωμένο, χαρακτήρα τους. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για το εργαλείο των ΠΕΧΠ το οποίο συνδυάζει ρυθμίσεις και δράσεις χωρικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα, δίνοντας τη δυνατότητα συνεργειών μεταξύ των οικείων πολιτικών.

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τις σχέσεις Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού διερευνώντας κυρίως το ρόλο της νομοθεσίας, ο οποίος κρίνεται σημαντικός ως αποτέλεσμα προθέσεων πολιτικής και πλαισίου λειτουργίας της διοίκησης. Συχνά δε, θεσμικές ασάφειες, αδυναμίες και αγκυλώσεις αναδεικνύονται σε τροχοπέδη της όποιας

πολιτικής βούλησης. Ως συνέχεια της έρευνας, προτείνεται η διερεύνηση της σχέσης των διαμορφωμένων πολιτικών Χωρικού και Αναπτυξιακού Σχεδιασμού σε επίπεδο στόχων, προτεραιοτήτων και επιλογών, όπως εκφράζονται στα σχετικά κείμενα και στην προσπάθεια εφαρμογής τους.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αγγελίδης, Μ. (2000) *Χωροταξικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη*. Αθήνα: Συμμετρία.
- Ανδρικοπούλου, Ε. (1995) *Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Αραβαντινός, Α. (2007) *Πολεοδομικός σχεδιασμός για την βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Αθήνα: Συμμετρία.
- Αρτελάρης, Π. και Καλλιώρας, Δ. (2018) «Το πλαίσιο άσκησης και η αποτελεσματικότητα της περιφερειακής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπό συνθήκες οικονομικής κρίσης». *Γεωγραφίες*, 32, σσ. 99-109.
- Αρτελάρης, Π., Καλλιώρας, Δ. και Πετράκος, Γ. (2011) «Εισοδηματικές ανισότητες μεταξύ των ελληνικών νομών, 1995-2005: Διερεύνηση της ύπαρξης σύγκλισης κατά ομάδες». *Αιχώρος*, 15, σσ. 42-67.
- Ασπρογέρακας, Ε. (2016α) «Προσεγγίσεις ολοκληρωμένων αστικών παρεμβάσεων στην Ελλάδα: Εργαλεία και στοιχεία διακυβέρνησης». *Αιχώρος*, 26, σσ. 4-36.
- Ασπρογέρακας, Ε. (2016β) «Η αναπτυξιακή διάσταση της χωροταξίας: Προοπτικές και προϋποθέσεις εφαρμογής του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αττικής». Στο *14^ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο ERSΑ-GR (Αθήνα, 24-25 Ιουνίου): Πρακτικά συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΟΠΑ, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Ασπρογέρακας, Ε. και Ζαχαρή, Β. (2012) «Αναζήτηση χωρικής πολιτικής για την ΕΕ και η προοπτική ολοκληρωμένων προσεγγίσεων σχεδιασμού στην Ελλάδα», *Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης*, 3(1), σσ. 87-105.
- Ασπρογέρακας, Ε. και Λάζογλου, Μ. (2018) «Τα θαλάσσια χωροταξικά σχέδια ως εργαλεία του ελληνικού συστήματος χωρικού σχεδιασμού». Στο *5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης (Βόλος, 27-30 Σεπτεμβρίου): Πρακτικά συνεδρίου*, Βόλος: ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Βασενχόβεν, Λ. (2002) «Η δημοκρατικότητα του σχεδιασμού του χώρου και η αμφισβήτηση του «ορθολογικού» μοντέλου». *Αιχώρος*, 1(1), σσ. 30-50.
- Βασενχόβεν, Λ. (2004) *Θεωρία του σχεδιασμού του χώρου*. Σημειώσεις μαθήματος. Αθήνα: ΕΜΠ.

- Βασενχόβεν, Λ. (2018) *ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ... πάθος: Η ανάπτυξη του πρώην αεροδρομίου Ελληνικού*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Βασενχόβεν, Λ. και Γεωργουλής, Δ. (1997) *Χωροταξία: Θεωρία και εφαρμογές. Διδακτικό εγχειρίδιο*. Αθήνα: ΕΜΠ.
- Βασενχόβεν, Λ., Σαπουντζάκη, Κ., Ασπρογέρακας, Ε., Γιαννίρης, Η. και Παγώνης, Θ. (2010) *Χωρική διακυβέρνηση: Θεωρία, ευρωπαϊκή εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδας*. Αθήνα: Κριτική.
- Γετίμης, Π. (2000) «Περιφερειακή πολιτική και ανισότητες». *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 2538, σσ. 34-36.
- Γιαννακούρου, Γ. (2008) *Η χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Εθνικές πολιτικές και ευρωπαϊκή διακυβέρνηση*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Γιαουτζή, Μ. και Στρατηγέα, Α. (2011) *Χωροταξικός σχεδιασμός*. Αθήνα: Κριτική.
- Θεοδοροπούλου, Μ. (2017) «Θέση, αντίληψη και χρήση της αξιολόγησης στο πλαίσιο των αναπτυξιακών παρεμβάσεων στην Ελλάδα (Συνέντευξη)». *Επιθεώρηση Ελληνικής Εταιρείας Αξιολόγησης*, 1, σσ. 56-60.
- Ιωάννου, Δ. (2017) «Η εφαρμογή της θεωρίας της αλλαγής στην αξιολόγηση δημόσιων πολιτικών και αναπτυξιακών προγραμμάτων». *Επιθεώρηση Ελληνικής Εταιρείας Αξιολόγησης*, 1, σσ. 28-34.
- Καλογήρου, Ν., Καραγιάννη, Σ. και Λαμπριανίδης, Α. (1989) «Οι επιπτώσεις των κινήτρων στην περιφερειακή ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 73(73), σσ. 39-77.
- Καμχής, Μ. (2007) *Η ενοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου: Ένα σχεδιαστικό εγχείρημα μεγάλης κλίμακας*. Αθήνα: Κριτική.
- Καυκαλάς, Γ. (2004) «Το επιστημονικό πεδίο της χωρικής ανάπτυξης: Εξελίξεις και βασικές συνιστώσες». Στο Καυκαλάς, Γ. (επιμ.) *Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης*. Αθήνα: Κριτική, σσ. 15-38.
- Κόνσολας, Ν. (1997) *Σύγχρονη περιφερειακή οικονομική πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Κυβέλου, Σ. (2010) *Από τη χωροταξία στη χωροδιαχείριση*. Αθήνα: Κριτική.
- Μέλισσας, Δ. (2010) *Οι χρήσεις γης, το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο και η Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Μέλισσας, Δ. (2019) *Το Τοπικό Χωρικό Σχέδιο και το Ειδικό Χωρικό Σχέδιο*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Μεταξάς, Θ. και Λαλένης, Κ. (2006) «Ο στρατηγικός σχεδιασμός ως τύπος σχεδιασμού και ως εργαλείο αποτελεσματικής αστικής διαχείρισης». *Αειχώρος*, 5(1), σσ. 4-37.
- Μιχαηλίδης, Γ. (2012) *Σχεδιασμός και αξιολόγηση στην ανάπτυξη και στην κρίση*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

- Μούσης, Ν. (2018) *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Οικονόμου, Δ. (2000) «Σύστημα χωρικού σχεδιασμού: Η ελληνική πραγματικότητα και η διεθνής εμπειρία». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 101-102, σσ. 3-57.
- Οικονόμου, Δ. (2009) *Χωροταξική πολιτική*. Σημειώσεις μαθήματος. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Παναγιωτάτου, Ε. (1983) *Θέματα ανάπτυξης του χώρου*. Αθήνα: ΕΜΠ.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. και Χριστοφάκης, Μ. (2016) *Περιφερειακός προγραμματισμός και αναπτυξιακός σχεδιασμός*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Παπαδούλης, Α. (2003) «Η διαχείριση αναπτυξιακών πόρων σε φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές». *Αειχώρος*, 2(2), σσ. 140-158.
- Παπαδούλης, Α., Πετράκος, Γ. και Ψυχάρης, Γ. (2004) «Πολιτικές επενδυτικών κινήτρων και περιφερειακή ανάπτυξη: Επισκόπηση και πρώτη αξιολόγηση». *Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών*, 5, σσ. 5-40.
- Πετράκος, Γ. και Ψυχάρης, Γ. (2016) *Περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα*. Αθήνα: Κριτική.
- ΤΕΕ (2009) *Το πρόβλημα του Ασωπού ποταμού: Προτάσεις αντιμετώπισής του*. Αθήνα: ΤΕΕ.
- Χριστοφορίδου, Ε.Π., Kales, S.N., Χατζησταύρου, Κ., Στολτίδη, Μ. και Λινού, Α. (2011) «Η περιοχή των Οиноφύτων και η ρύπανση των πηγών πόσιμου νερού από βαρέα μέταλλα». *Ιατρική*, 100(5-6), σσ. 281-287.

Ξενόγλωσση

- Allmendinger, P. και Houghton, G. (2009) "Soft spaces, fuzzy boundaries and metagovernance: The new spatial planning in the Thames Gateway". *Environment and Planning A*, 41, pp. 617-633.
- Allmendinger, P. και Tewdwr-Jones, M. (2006) "Territory, identity and spatial planning". Στο Tewdwr-Jones, M. και Allmendinger, P. (επιμ.) (2006) *Territory, identity and spatial planning: Spatial governance in a fragmented nation*. London: Routledge, pp. 3-21.
- Asprogerakas, E. (2020) "Strategies of integrated interventions in Greece: Tools and governance schemes". *Planning Practice & Research*, DOI: 10.1080/02697459.2020.1794664.
- Asprogerakas, E., Lazoglou, M. & Manetos, P. (2020) "Assessing land–sea interactions in the framework of maritime spatial planning: Lessons from an ecosystem approach". *Euro-Mediterranean Journal for Environmental Integration*, 5(18), <https://doi.org/10.1007/s41207-020-00154-2>.

- Asprogerakas, E. & Zachari, V. (2019) "The EU territorial cohesion discourse and the spatial planning system in Greece". *European Planning Studies*, 28(3), pp. 583-603.
- Avdikos, V. και Chardas, A. (2016) "European Union Cohesion Policy post 2014: More (place-based and conditional) growth – Less redistribution and cohesion". *Territory, Politics, Governance*, 4(1), pp. 97-117.
- Bachtler, J. (2010) "Place-based policy and regional development in Europe". *Horizons*, 10(44), pp. 54-58.
- Barca, F. (2009) *An agenda for a reformed cohesion policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations*. Brussels: European Commission.
- Barca, F., McCann, P. και Rodriguez-Pose, A. (2012) "The case for regional development intervention: Place-based versus place-neutral approaches". *Journal of Regional Science*, 52(1), pp. 134-152.
- Begg I. (2010) "Cohesion or confusion: A policy searching for objectives". *Journal of European Integration*, 32(1), pp. 77-96.
- Boddy, M. και Parkinson, M. (2004) *City matters: Competitiveness, cohesion and urban governance*. Bristol: Policy Press.
- Boudeville, R.J. (1972) *Amenagement du territoire et polarisation*. Paris: M. Th. Genin, Librairies Techniques.
- Camagni, R. και Capello, R. (2015) "Rationale and design of EU cohesion policies in a period of crisis". *Regional Science Policy and Practice*, 7(1), pp. 25-47.
- CEC – Commission of the European Communities (1997) *The EU Compendium of spatial planning and policies*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Cotella, G. και Stead, D. (2011) "Spatial planning and the influence of domestic actors: Some conclusions", *DISP - The Planning Review*, 3(186), pp. 77-84.
- Delors, J. (2012) "Reflections on cohesion policy". *Panorama Inforegio*, 43, pp. 4-7.
- Dühr, S., Stead, D. και Zonneveld, W. (2007) "The Europeanization of spatial planning through territorial cooperation". *Planning Practice and Research*, 22(3), pp. 291-307.
- Faludi, A. και Waterhout, B. (2002) *The making of the European spatial development perspective: No masterplan*. London: Routledge.
- Farole, T., Rodriguez-Pose, A. και Storper, M. (2011) "Cohesion policy in the European Union: Growth, geography, institutions". *Journal of Common Market Studies*, 49(51), pp. 1089-1111.

- Garcilazo, J.E., Oliveira Martins, J. και Tompson, W. (2010) *Why policies may need to be place-based in order to be people-centered*. Paris: OECD.
- Geppert, A. (2014) “France, drifting away from the “regional economic” approach”. Στο Reimer, M., Getimis, P. and Blotevogel, H. (eds) *Spatial planning systems and practices in Europe: A comparative perspective on continuity and changes*. London: Routledge.
- Hübner, D. (2008) “EU cohesion policy 1988-2008: Investing in Europe’s future”. *Panorama Inforegio*, 26, pp. 2-5.
- Karanika, M. και Kallioras, D. (2018) “EU spatiality under question: Territorial cohesion in danger”. *Territories*, 1(1), pp. 60-72.
- McCann, P. (2015) *The regional and urban policy of the European Union: Cohesion, results-orientation and smart specialization*. Cheltenham: Edward Elgar.
- McCann, P. και Ortega-Argilés, R. (2013) “Redesigning and reforming European regional policy: The reasons, the logic and the outcomes”. *International Regional Science Review*, 36(3), pp. 424-445.
- McCann, P. και Ortega-Argilés, R. (2016) “Smart specialization: Insights from the EU experience and implications for other economies”. *Investigaciones Regionales*, 36, pp. 279-293.
- Nosek, Š. (2017) “Territorial cohesion storylines in 2014–2020 Cohesion Policy”. *European Planning Studies*, 25(12), pp. 2157-2174.
- NTUA (2006) *Identification of policy packages with a high degree of synergy*. Working Document – 02.05.06, ESPON Project 2.3.2.
- Parker, G. και Doak, J. (2012) *Key concepts in planning*. London: Sage.
- Serraos, K., Asprogerakas, E. και Ioannou, B. (2009) “Planning culture and the interference of major events: The recent experience of Athens”. Στο Knieling, J. και Othengrafen, F. (επιμ.) (2009) *Planning cultures in Europe: Decoding cultural phenomena in urban and regional planning*. Aldershot: Ashgate, pp. 203-218.
- World Commission on Environment and Development (1987) *Our common future*. Oxford: Oxford University Press.

*Ευάγγελος Ασπρογέρακας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πεδίον Άρεως, 38 334, Βόλος
e-mail: asprogerakas(AT)prd.uth.gr*

*Δημήτρης Καλλιώρας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πεδίον Άρεως, 38 334, Βόλος
e-mail: dkallior(AT)prd.uth.gr*

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΟΛΕΩΝ
ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ ΑΣΠΑ
ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ
ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Γιαννακούρου Τζίνα	- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσημας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)
Καρύδης Δημήτρης	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Κοσμόπουλος Πάνος	- Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ)
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαλούτας Θωμάς	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Μαντουβάλου Μαρία	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Μελαχροινός Κώστας	- Queen Mary, University of London
Μοδινός Μιχάλης	- Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (ΔΙΠΕ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Universite de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Χαστάογλου Βίλμα	- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)

αιχώρος

ΤΕΥΧΟΣ 31 ΕΤΟΣ 2020
ISSUE YEAR

Π. Σκάγιαννης 4

Εισαγωγή

G. Petrakos 10

Geographies of Growth and Integration in Europe: old and new challenges for regional policy

Σ. Πολύζος 23

Διερεύνηση των Διαθρωπτικών Μεταβολών της Ελληνικής Οικονομίας την Περίοδο της Οικονομικής Κρίσης με Χρήση της Ανάλυσης Εισροών - Εκροών

Ε. Ασπρογέρακας, Δ. Καλλιώρας 62

Χωρικός και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός στην Ελλάδα: ζητήματα σύμπλεξης

Κ. Λαλένης, Σ. Βεζυριαννίδου 94

Ο Χωρικός Σχεδιασμός και οι Συναφείς Απόπειρες Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, την Εποχή της Οικονομικής Κρίσης: αξιολόγηση αναγκαιότητας και αποτελεσμάτων

Α. Δέφνερ, Ν. Μαντάς, Ε. Ψαθά, Ν. Βογιαζίδης 119

Προσβασιμότητα στον Πολιτισμό και την Κληρονομιά: ο σχεδιασμός για όλους

Α. Τράμπα 145

Τα Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ)

και η Συσχέτιση με το Θεσμικό Πλαίσιο Χωρικού Σχεδιασμού: ευρωπαϊκή και ελληνική πραγματικότητα

Ε. Ασπρογέρακας 171

Πολιτική Στρατηγικών Παρεμβάσεων και Χωρική Διακυβέρνηση: η περίπτωση του «Ελληνικού»

Π. Σκάγιαννης, Θ. Καναρέλης 206

Οι Πλατείες της Αθήνας: μια διαδρομή προκλήσεων και ανατροπών

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Π. Σκάγιαννης 236

Παύλος Λουκάκης (2017) Πολεοδομικές & Χωροταξικές Εξελίξεις. Ελλάδα 1952-2012: εμπειρίες δράσης. Επιμέλεια τόμου Ι. Μωραΐτου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας